

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα *Αστρονομικών Σπουδών*

Πτυχιακή Διατριβή

**ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ**

**Ο Ανταγωνισμός Ελλάδας-Τουρκίας 1960-1974
σε Σχέση με την Κύπρο
σε Διπλωματικό και Στρατιωτικό Επίπεδο**

Αντώνης Μουστάκας

**Επιβλέπων Καθηγητής
Δρ Αλέξης Αλέκου**

Απρίλιος 2015

Περίληψη

Η παρούσα εργασία έχει σκοπό την μελέτη του ανταγωνισμού των Ελλάδας και Τουρκίας σε σχέση με την Κύπρο. Ο ανταγωνισμός θα επικεντρωθεί στο διπλωματικό και στρατιωτικό τομέα.

Η περίοδος της μελέτης αφορά το χρονολογικό διάστημα 1960-1974, με ιδιαίτερη αναφορά στο διάστημα 1955-1960, περίοδος στην οποία αναδείχτηκε το Κυπριακό πρόβλημα και τέθηκαν τα όρια του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού σε σχέση με το Κυπριακό.

Η μελέτη έχει διαχωριστεί σε τέσσερα κεφάλαια σύμφωνα με το χρονολογικό διαχωρισμό των ιστορικών γεγονότων. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στα γεγονότα πριν το 1959 που ανάδειξαν το Κυπριακό σε ελληνοτουρκική σύγκρουση, το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στα γεγονότα της περιόδου από την ετοιμασία και εφαρμογή του Κυπριακού συντάγματος μέχρι τα δεκατρία σημεία του Μακαρίου. Το τρίτο κεφάλαιο ασχολείται με την περίοδο από τις δικαιοδικές ταραχές του 1963 μέχρι το πραξικόπημα του 1967 και τέλος, το τέταρτο κεφάλαιο ασχολείται με την περίοδο της χούντας που οδήγησε στην Τουρκική εισβολή του 1974.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω από τα βάθη της ψυχής μου, αρχικά την οικογένεια μου και κυρίως την αγαπημένη μου σύζυγο Σταυρούλα και τα τρία μου παιδιά, οι οποίοι με ανέχτηκαν κατά την διάρκεια αυτού του ταξιδιού μου, ζητώντας τους ταυτόχρονα συγγνώμη που τους στερήσα κάποιες οικογενειακές στιγμές. Ξεχωριστές ευχαριστίες στην πεθερά μου Ξένια για την ποικιλότητα της βοήθεια και συμπαράσταση. Μεγάλο ευχαριστώ σε όλους τους καθηγητές που είχα σε αυτό το ταξίδι και ιδιαίτερα τον επιβλέπων καθηγητή μου για την εκπόνηση αυτής της εργασίας Δρ Αλέξη Αλέκου.

Περιεχόμενα

	Εισαγωγήσελ.1
1	Ανάδειξη του Κυπριακού σε Ελληνοτουρκική σύγκρουσησελ.3
1.1	Ανάμιξη Ελλάδας και Τουρκίαςσελ.3
1.2	Η Τριμερής του Λονδίνου και οι πολιτικές συνέπειες της.....σελ.5
1.2.1	Πογκρόμ στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη.....σελ.6
1.3	Δικαιοδικές ταραχές.....σελ.6
1.4.	Αλλαγή πολιτικής από Ελλάδα.....σελ.7
1.4.1	Αλλαγή πολιτικής από Τουρκία.....σελ.8
2.	Η περίοδος εφαρμογής του συντάγματος 1959-1963σελ.9
2.1	Η Διευθέτηση της Ζυρίχης.....σελ.9
2.1.2	Συμφωνία Κυρίων.....σελ.10
2.1.3	Η Διάσκεψη του Λονδίνου.....σελ.10
2.2	Η ελληνοτουρκική σχέση την εποχή Menderes- Καραμανλή.....σελ.11
2.2.1	Σχέσεις Ελλάδας- Τουρκίας μέχρι την αποχώρηση Καραμανλή.....σελ.12
2.3	Η περίοδος της προετοιμασίας για την υποβολή των 13 σημείων.....σελ.12
2.4	Προετοιμασίες στο στρατιωτικό τομέα.....σελ.15
2.5	Η κρίση ξεσπά.....σελ.17
3.	Η περίοδος 1963-1967σελ.19
3.1	Συσχετισμοί των στρατιωτικών δυνάμεων 1963-1964.....σελ.19
3.2	Πολιτική κατάσταση σε Ελλάδα.....σελ.20
3.3	Συνδιάσκεψη Λονδίνου.....σελ.21
3.3.1	Το Ψήφισμα 186 της 4 ^{ης} Μάρτιου 1964.....σελ.22
3.3.2	Νέες απελάσεις στην Κωνσταντινούπολη.....σελ.23
3.4	Επάνοδος στην πολιτική της ένωσης (Παπανδρέου).....σελ.24
3.4.1	Αποστολή Ελληνικού στρατού.....σελ.25
3.4.2	Τούρκικη Απειλή για απόβαση.....σελ.26
3.5	Οι συνομιλίες στην Ουάσιγκτον- σχέδια Άτσεσον.....σελ.27
3.5.1	Βομβαρδισμοί Τυλληρίας.....σελ.29
3.5.2	Παραλαβή Ρώσικου στρατιωτικού υλικού.....σελ.30
3.6	Έκθεση Γκάλο Πλάζα.....σελ.31
3.7	Ελληνοτουρκικός διάλογος 1965-1967.....σελ.32

4	Από την χούντα στην εισβολή 1967-1974	σελ.35
4.1	Πραξικόπημα των συνταγματαρχών.....	σελ.35
4.1.2	Το φιάσκο του Έβρου.....	σελ.36
4.2	Η κρίση της Κοφίνου.....	σελ.37
4.2.1	Η εκδίωξη της Ελληνικής μεραρχίας και οι συνέπειες.....	σελ.38
4.3	Ενδοκυπριακές συνομιλίες.....	σελ.38
4.3.1	Αντιπαράθεση στην Ελληνική κοινότητα.....	σελ.40
4.4	Ελλάδα και κάθοδος Γρίβα στην Κύπρο.....	σελ.40
4.4.1	Τα τσεχοσλοβάκικα όπλα και η ένταση της κρίσης.....	σελ.41
4.5	Πολιτικές μεταβολές και στην Τουρκία.....	σελ.42
4.5.1	Αλλαγή σκυτάλης στη δικτατορία.....	σελ.42
4.6	Αντιπαράθεση στο Αιγαίο.....	σελ.43
4.7	Προς το πραξικόπημα.....	σελ.46
4.8	Εισβολή- Διαίρεση του νησιού.....	σελ.47
	Συμπεράσμα	σελ.50
	Βιβλιογραφία	σελ.53

Εισαγωγή

Για περισσότερα από 50 χρόνια η ένταση στις σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας υπήρξε έντονη πηγή διεθνούς ανησυχίας. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, 1947-1991, ενός πολέμου μεταξύ δυο χωρών μελών του NATO αποτελούσε μια συνεχή απειλή για τη συνολική ασφάλεια της Δύσης. Πράγματι, με το φόβο ότι μία σύρραξη μεταξύ των δυο χωρών μπορούσε να τύχει εκμετάλλευσης από την Σοβιετική Ένωση, οι ΗΠΑ ανέλωσαν την περισσότερη εξωτερική πολιτική τους κατά τη δεκαετία του 60 προσπαθώντας να εξομαλύνουν την ένταση μεταξύ των δυο χωρών που είχαν ως κύρια αιτία την ανάμιξη τους στο νησί της Κύπρου (Ker-Lindsay, 2007, σ.3.).

Εντούτοις, οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις πέρασαν ένα διάστημα ηρεμίας και συνεργασίας που άρχισε με το τέλος της Μικρασιάτικης καταστροφής και την υπογραφή της Συνθήκης της Λοζάνης και κορυφώθηκε με την ένταξη των δυο χωρών στο NATO, όπου μέσα στα πλαίσια της συμμαχίας προχώρησαν σε αμυντική συνεργασία (Αλεξανδρήs &al, 1991,σ.176).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη του ανταγωνισμού των Ελλάδας και Τουρκίας, τόσο σε στρατιωτικό όσο και σε διπλωματικό επίπεδο, ο οποίος σχετίζεται με την ανάμιξη τους στο θέμα της Κύπρου. Η παρουσίαση θα γίνει σε συνάρτηση με τις εκάστοτε συνθήκες που επικρατούσαν, ιδιαίτερα στην Κύπρο, οι οποίες συνέθεσαν το πλαίσιο εντός του οποίου καθορίστηκαν οι κινήσεις των Ελλάδας και Τουρκίας.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι η ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας. Σύμφωνα με το Μιλτιάδη Χριστοδούλου (1995), η επίμονη προσπάθεια να συνενωθούν και να συνοδοιπορήσουν στον κοινό τους γεωπολιτικό χώρο, στα πλαίσια των νέων μεταπολεμικών καταστάσεων,

προσέκρουσε στις παραδοσιακές αντιθέσεις και εχθρότητες που βρήκαν έκφραση στα θέματα της Κύπρου και του Αιγαίου. Ο Ιωσήφ Ιωσήφ (2000) σχολιάζοντας την ανάμιξη της Ελλάδας και της Τουρκίας στις υποθέσεις της Κύπρου, αναφέρει ότι αυτή οδήγησε σε διεύρυνση των ελληνοτουρκικών διαφορών έχοντας καταστροφικές συνέπειες στις σχέσεις των δυο γειτονικών χωρών τόσο στο διπλωματικό, οικονομικό, πολιτιστικό όσο και στον κοινωνικό τομέα.

Σχολιάζοντας ο Ηρακλείδης (2002), όπως και όλοι οι μελετητές των ελληνοτουρκικών σχέσεων, τονίζει τον κεντρικό ρόλο του Κυπριακού στην όξυνση των σχέσεων που τορπίλισε τη συνεργασία των δυο χωρών που αναπτύχθηκε αρχικά λόγω της προσπάθειας των Ατατούρκ και Βενιζέλου, και αργότερα στα πλαίσια του ρόλου που τους αποδόθηκε λόγω της κοινής ένταξής τους στο NATO. Σύμφωνα με τον William Mallinson (2005), το Κυπριακό διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο και στην εσωτερική πολιτική των δυο χωρών με χαρακτηριστικό παράδειγμα την πτώση της χούντας, μετά την εισβολή και τις λαϊκές διαδηλώσεις εντός των δυο χωρών εκφράζοντας την αντιπαλότητα των δυο χωρών.

Για τον σκοπό της καλύτερης παρουσίασης των γεγονότων, η μελέτη έχει διαχωριστεί σε κεφάλαια βάση χρονολογίας. Έτσι, το πρώτο κεφάλαιο ασχολείται με την περίοδο πριν την υπογραφή των συνθηκών Ζυρίχης – Λονδίνου, περίοδος κατά την οποία στήθηκε το σκηνικό για την μετέπειτα εξέλιξη των γεγονότων. Στο δεύτερο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην περίοδο 1959-1963, περίοδο κατά την οποία ετοιμάστηκαν και εφαρμόστηκαν οι πρόνοιες του συντάγματος, μέχρι την απόφαση του Μακαρίου να θέσει τα δεκατρία σημεία προς μετατροπή του συντάγματος. Η τρίτη περίοδος επικεντρώνεται στην περίοδο που ακολούθησε των γεγονότων του 1963 και την σχέση των Ελλάδα και Τουρκίας, μέχρι το πραξικόπημα των συνταγματαρχών το 1967. Τελειώνοντας, το τέταρτο κεφάλαιο αναλύει την περίοδο της χούντας που τελειώνει με την τούρκικη εισβολή του 1974.

Κεφάλαιο 1

Ανάδειξη Κυπριακού σε Ελληνοτουρκική Σύγκρουση

1.1 Ανάμιξη Ελλάδας και Τουρκίας

Η ανάμιξη της Ελλάδας και της Τουρκίας στις εσωτερικές υποθέσεις της Κύπρου άρχισε χρονολογικά πριν από το 1960, την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η Ελλάδα σε αρκετές περιπτώσεις εξέφραζε το ενδιαφέρον της και τις ανησυχίες της για την Κύπρο καθ όλη την διάρκεια της Αγγλοκρατίας από το 1878 μέχρι και το 1960. Σύμφωνα με τον Ιωσήφ (2000,σ.86), η πολιτική ηγεσία της Ελλάδας, στις περισσότερες περιπτώσεις, υποστήριζε το αίτημα των Ελληνοκυπρίων για ένωση ενώ αντίστοιχα η Τουρκία την απαίτηση των τουρκοκυπρίων για διχοτόμηση.

Η ιδέα της Ένωσης έχει τις ρίζες της στην Ελληνική Επανάσταση του 1821 κατά τον αγώνα των Ελλήνων για την δημιουργία ανεξάρτητου κράτους (Περισσότερα στο Χριστοδούλου, 1987,σ.24). Η μετάβαση από την Τουρκοκρατία στη Βρετανική διακυβέρνηση αναπτέρωσε την επιθυμία των ελληνοκυπρίων για ένωση ρίχνοντας τις ελπίδες τους ότι μια ευρωπαϊκή δύναμη θα έδειχνε ευαισθησία στις εθνικές φιλοδοξίες πράγμα που εκφράστηκε από την ηγεσία της εκκλησίας στον Sir Garnet Wolseley κατά την ημέρα άφιξής του στην Κύπρο στις 22 Ιουλίου 1878 (Ιωσήφ, 2000,σ.87).

Αρχικά οι Τουρκοκύπριοι είχαν θετικά συναισθήματα για τη νέα διοίκηση στην Κύπρο αλλά σταδιακά εξέφρασαν τις ανησυχίες τους και την αντίδραση τους στο να καταστεί η Κύπρος τμήμα της Ελλάδας (Hill, Vol.4,σ.297).

Η δεκαετία του 50 θεωρείται η πιο κρίσιμη μιας και σε αυτή την περίοδο έχουν χαραχθεί οι βασικοί κύκλοι του Κυπριακού προβλήματος (Καρεκλάς,2010), με ορόσημο, για την ανάμιξη των Τουρκίας και Ελλάδας, οι προσφυγές στα Η.Ε της Ελλάδας ζητώντας την ένωση (Χριστοδούλου, τομ. Α,σ.595).

Το υπόμνημα που αποστάληκε τον Αύγουστο του 1954 βασιζόταν στο γεγονός ότι το 80% του συνολικού πληθυσμού της Κύπρου ήταν Έλληνες. Αιτιολογώντας τις προσφυγές στα Η.Ε, αναφέρεται το γεγονός ότι η Κύπρος και η Ελλάδα είχαν κοινή ιστορία 3000 ετών έχοντας την ίδια εθνική ταυτότητα που εκφραζόταν με τον κοινό πολιτισμό, γλώσσα και θρησκεία (Ιωσήφ,2000,σ.88). Το υπόμνημα προς τα Η.Ε ανέφερε χαρακτηριστικά ότι «Η Κύπρος ανήκει στον Ελληνικό κόσμο. Η Κύπρος είναι η Ελλάδα», ζητώντας την εφαρμογή της αυτοδιάθεσης και της Ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα (Ιωσήφ,2000,σ.88).

Η Τουρκία αντίδρασε στις Ελληνικές προσφυγές στα Η.Ε με εκστρατεία υπέρ της διχοτόμησης που κορυφώθηκε με μαζικές διαδηλώσεις στην Τουρκία και τη λήψη μέτρων εναντίων της Ελληνικής μειονότητας στην Τουρκία (Ιωσήφ,2000, σ.88). Η επίσημη διεκδίκηση της Τουρκίας όπως είχε εκφραστεί στην Μεγάλη Εθνοσυνέλευση ήταν να επιστραφεί η Κύπρος στους πρώην κατόχους της, δηλαδή την Τουρκία ως νομικό κληρονόμο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας (Χριστοδούλου, 1995,τομ.Α,σ.611).

Για τους δικούς τους στρατηγικούς σκοπούς που δεν θα εξεταστούν στην παρούσα μελέτη, η Αγγλία торπίλισε την ένωση με το να εμπλέξει την Τουρκία στο Κυπριακό καλώντας παρασκηνακά την Κυβέρνηση του Αντάν Μέντερες να εκδηλώσει ενδιαφέρον (Λάμπρου, 2004,σ.42). Έτσι, η Τουρκία στην προσφυγή της Ελλάδας στον ΟΗΕ εκδήλωσε την έντονη αντίθεσή της στην Ένωση. Αυτό στήριξε την αντίθεση της Αγγλίας στο Ελληνικό αίτημα δίνοντας έμφαση στην αντίθεση των Τουρκοκυπρίων προς την Ένωση και στον κίνδυνο δικαιοδικών ταραχών (Λάμπρου, 2004,σ.42).

1.2 Η Τριμερής του Λονδίνου και οι πολιτικές συνέπειες της

Στις 30 Ιουνίου 1955, ο υπουργός εξωτερικών της Αγγλίας Χάρολτ Μακμίλλαν, σε μία ενέργεια για πλήρη εμπλοκή της Τουρκίας στο Κυπριακό, προσκάλεσε τους ομολόγους του της Ελλάδας Στέφανο Στεφανόπουλο και της Τουρκίας Φατίν Ρουστου Ζορλού στο Λονδίνο σε μία τριμερή διάσκεψη στο Λονδίνο για συζήτηση πολιτικών και αμυντικών ζητημάτων που επηρεάζουν την Ανατολική Μεσόγειο και την Κύπρο (Λάμπρου, 2004,σ.42).

Παρά την αντίδραση του Μακαρίου ότι η Τριμερής θα αναγνώριζε την Τουρκία ως ενδιαφερόμενο μέρος για το Κυπριακό, (Λάμπρου, 2004,σ.42), εντούτοις στις 29 Αυγούστου 1955 ξεκίνησε η Τριμερής Διάσκεψη που έλαβε μέρος μέχρι τις 7 Σεπτεμβρίου 1955 με μια ενδιάμεση τετραήμερη διακοπή.

Στη διάσκεψη η θέση της Τουρκίας όπως εκφράστηκε από τον Υπουργό Εξωτερικών Ζορλού ήταν ότι «Το μέλλον της Κύπρου δεν ήταν ούτε θέμα της Ελλάδας ούτε της Κύπρου αλλά της Βρετανίας και της Τουρκίας». (Κρανιδιώτης,1981,σελ.151). Υπογραμμίζοντας την αντίθεση της Τουρκίας στην Ένωση χρησιμοποίησε επιχειρήματα ότι η Κύπρος είναι ζωτικής σημασίας για την Τουρκία και ότι η αυτοδιάθεση δεν μπορούσε να εφαρμοστεί κάνοντας αναφορά στην Δυτική Θράκη (Κρανιδιώτης,1981,σελ.152).

Αναλύοντας τις πολιτικές επιπτώσεις της Τριμερούς (Λάμπρου,2004. Γιαλουρίδης, 2001. Χατζηβασιλείου, 2007. Χριστοδούλου,1995) αυτές συνοψίζονται στο γεγονός της εμπλοκής της Τουρκίας ως ισότιμο ενδιαφερόμενο μέρος στο Κυπριακό καθιστώντας πλέον κατανοητό ότι ουδεμία λύση θα μπορούσε να δοθεί στο Κυπριακό χωρίς την έγκριση της Τουρκίας. Επίσης, το θέμα της Κύπρου είχε πάρει διαστάσεις ελληνοτουρκικής διαφοράς.

1.2.1 Πογκρόμ στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη

Κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης ξέσπασαν τα γεγονότα της Κωνσταντινούπολης και της Σμύρνης. Στην Τουρκία, από τις αρχές Σεπτεμβρίου,

είχε δημιουργηθεί μια κατάσταση αναταραχής σε σχέση με την Κύπρο, με αποτέλεσμα στις 4 Σεπτεμβρίου 1955 να δημιουργηθούν τα πρώτα επεισόδια όπου Τούρκοι έκαψαν δημόσια ελληνικές εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης που εκδίδονταν την τότε εποχή. (Χριστοδούλου, 1995, τομ.Α,σ.622)

Το μεσημέρι της 6^{ης} Σεπτεμβρίου 1955, τα Τούρκικα ΜΜΕ μετέδωσαν την χαλκευμένη είδηση, όπως αποδείχτηκε αργότερα το 1960 στην δίκη Μέντερες που οδήγησε στην θανατική του ποινή, ότι εξερράγη βόμβα στον κήπο της οικίας του Κεμάλ Ατατούρκ στην Θεσσαλονίκη. Ακολούθησε ένα ξέσπασμα λεηλασιών και καταστροφών Ελληνικών περιουσιών διάρκειας 12 ωρών κατά την οποία καταστράφηκαν στην Κωνσταντινούπολη 1004 σπίτια, 4348 καταστήματα, 11 κλινικές, 40 ξενοδοχεία, 18 φούρνοι, 21 εργοστάσια, 27 φαρμακεία, 73 εκκλησίες, 3 μονές, 26 σχολεία, σύλλογοι και 2 νεκροταφεία (Χριστοδούλου, 1995, τομ. Α,σ.623). Οι νεκροί έφτασαν στους 16, με αρκετούς τραυματίες και βιασμούς. Στην Σμύρνη δε, καταστράφηκαν το προξενείο, η εκκλησία, σπίτια Ελλήνων αξιωματικών του Νάτο από τους οποίους ορισμένοι κακοποιήθηκαν και εξευτελίστηκαν (Χριστοδούλου, 1995, τομ. Α,σ.623).

1.3 Δικαιοδικές ταραχές

Το διάστημα που ακολούθησε 1955-1958 έγιναν διάφορες πολιτικές ζυμώσεις, κυρίως ενδονατοϊκές, με την παρουσίαση συγκεκριμένων σχεδίων και προτάσεων χωρίς να καταλήξουν σε οποιοδήποτε θετικό αποτέλεσμα όπως οι προτάσεις Χάρτιγκ, το σύνταγμα Ράντκλιφ και οι συνομιλίες μεταξύ των ενεχόμενων μερών (Λάμπρου, 2004,σ.58).

Εν τω μεταξύ, στην Κύπρο ως αντίβαρο της ΕΟΚΑ, η οποία συστάθηκε από τον Απρίλιο του 1955 και αγωνιζόταν για την αυτοδιάθεση και ένωση της Κύπρου, ιδρύθηκε από τους Τουρκοκύπριους η Βολκάν (Λάμπρου, 2004,σ.58).

Με κορύφωση το 1958, στην Κύπρο οι σχέσεις Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων γνώρισαν δραματική επιδείνωση με αποτέλεσμα τον Ιούνιο και Ιούλιο στις δικαιοδικές συγκρούσεις που ξέσπασαν να σημειωθούν θύματα και

βιαιότητες εκ μέρους και των δυο πλευρών. Ο αλληλοσπαραγμός τερματίστηκε μετά από επέμβαση τόσο της Ελληνικής όσο και της Τουρκικής κυβέρνησης (Λάμπρου, 2004,σ.59).

Στην συνέχεια ασκήθηκαν πιέσεις από τις ΗΠΑ σε Βρετανία, Ελλάδα και Τουρκία για να επιδιώξουν λύση στο Κυπριακό και να επουλωθεί η εντός του NATO ανοικτή πληγή της Ελληνοτουρκικής σύγκρουσης που απειλούσε να παραλύσει την νότιοανατολική πτέρυγα της δυτικής συμμαχίας (Ιωσήφ, 2000,σ.58).

1.4 Αλλαγή πολιτικής από Ελλάδα

Σύμφωνα με τον Κληρίδη, στα τέλη του 1957 η ελληνική κυβέρνηση επανεξετάζοντας τα δεδομένα διαπίστωσε στο θέμα της Κύπρου ότι: 1) η κυβέρνηση των ΗΠΑ υποστήριζε τη δημιουργία ανεξάρτητου κράτους πιέζοντας την Ελλάδα και Τουρκία προς τούτο, 2) οι σύμμαχοι στο NATO προτιμούσαν μια λύση ανεξαρτησίας, 3) η πλειονότητα των μελών του ΟΗΕ με επικεφαλής την Ινδία υποστήριζε την ανεξαρτησία, 4) το σοσιαλιστικό μπλοκ μη θέλοντας την Κύπρο να τεθεί υπό την ομπρέλα του νάτο πρόκρινε και αυτό την ανεξαρτησίας της Κύπρου, 5) η βρετανική κυβέρνηση προωθούσε σχέδια διχοτόμησης του νησιού και 6) η πιθανότητα ο ΟΗΕ να πειστεί για το δικαίωμα της άσκησης της αυτοδιάθεσης ήταν απομακρυσμένη ως ανύπαρκτη (Κληρίδης, 1988Α, σ.53-54)

Συνεκτιμώντας τα πιο πάνω, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ενδεδειγμένη πορεία ήταν να αρχίσουν άμεσες διαπραγματεύσεις με σκοπό την ανεξαρτησία της Κύπρου. Προς τούτο αποστάληκε ο Γεώργιος Πεσματζόγλου ως νέος πρεσβευτής στην Άγκυρα για να σφυγμομετρήσει τις απόψεις της Τουρκίας στο θέμα να εγκαταλείψει η Ελλάδα την ιδέα της ένωσης και η Τουρκία με την σειρά της, την απαίτηση της για διχοτόμηση (Κληρίδης, 1988Α, σ.53-54)

1.4.1 Αλλαγή πολιτικής από Τουρκία

Η Τουρκία επιδίωκε την εξασφάλιση κυρίως των στρατηγικών της ανησυχιών που την έσπρωξαν αρχικά να ασχοληθεί με το Κυπριακό και κατά δεύτερο λόγο να κατοχυρωθεί η παρουσία της και των τουρκοκύπριων στο νησί. Δηλαδή, στόχος της Τουρκίας ήταν να κατοχυρωθεί η στρατιωτική της παρουσία και ταυτόχρονα να έχει διασφαλίσει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί την εν λόγω παρουσία για την διατήρηση των ισορροπιών (Αβέρωφ-Τόσιτσας, 1982, σ.146-147).

Η επιθυμία της Τουρκίας να επαναφέρει τις καλές της σχέσεις με την Ελλάδα, που είχαν διαταραχθεί λόγω του Κυπριακού, θα την βοηθούσε στην προσωρινή απεμπλοκή της στο Κυπριακό, ώστε να μειωθούν οι στρατηγικοί κίνδυνοι που αντιμετώπιζε: α) λόγω των εξελίξεων στην Μέση Ανατολή, β) της απώλειας του φιλικού Ιράκ και γ) λόγω των ψυχροπολεμικών κινδύνων (Αβέρωφ-Τόσιτσας, 1982, σ.146-147).

Επιπρόσθετα, γνώρισαν ότι όπως και με τον στόχο της Ελλάδας για ένωση, στην διεθνή πολιτική σκηνή η διχοτόμηση δεν είχε κανένα υποστηρικτή. Γνωρίζοντας την επιθυμία των ΗΠΑ και NATO, η Τουρκία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η λύση της ανεξαρτησίας με ορισμένους περιορισμούς ήταν πολύ πιο ασφαλής δρόμος. Έτσι, αντέδρασαν θετικά στις ελληνικές βολιδοσκοπήσεις (Κληρίδης, 1988Α, σ.53-54).

Κεφάλαιο 2

Η περίοδος εφαρμογής του συντάγματος 1959-1963

2.1 Διευθέτηση Ζυρίχης

Οι πρωθυπουργοί της Ελλάδας και Τουρκίας, Καραμανλής και Menderes, συνοδευόμενοι από τους υπουργούς εξωτερικών των δυο χωρών Αβέρωφ και Ζορλου, καθώς και από διπλωμάτες και εμπειρογνώμονες, έλαβαν μέρος στην διάσκεψη της Ζυρίχης μεταξύ των ημερομηνιών 5-11 Φεβρουαρίου 1959. Σε αυτή επετεύχθηκε συμβιβασμός μεταξύ των δυο χωρών (Χριστοδούλου, 1987, σ.261).

Οι διαπραγματεύσεις έλαβαν χώρα στο ξενοδοχείο Dolder της Ζυρίχης. Σε αυτές τις συνομιλίες τα σημαντικότερα ζητήματα διαβουλεύσεων ήταν η απαίτηση της Άγκυρας να ιδρυθεί τούρκικη στρατιωτική βάση στο νησί και επιπλέον, η τούρκικη πλευρά ήγειρε όπως το νεοσύστατο κράτος να έχει μορφή ομόσπονδου κράτους. Η Αθήνα απέκρουσε την απαίτηση της Τουρκίας για στρατιωτική βάση πληρώνοντας όμως υψηλό αντίτιμο, συνάπτοντας την συνθήκη εγγυήσεως και την συνθήκη συμμαχίας. Επίσης, αποκρούστηκε και η θέση της Άγκυρας για την δημιουργία ομόσπονδου κράτους. Η συμφωνηθείσα στη Ζυρίχη συνταγματική αντίληψη εκκινούσε από το ενιαίο της κρατικής εξουσίας. Η κατανομή, όμως, των κρατικών λειτουργιών λειτουργούσε στη βάση ενός δυισμού της εξουσίας που πήγαζε από την ύπαρξη των δυο κοινοτήτων στην Κύπρο. Αυτές οι ελληνικές παραχωρήσεις προς την Τουρκία θα κριθούν μελλοντικά ως πολύ μεγάλης σημασίας (Τζερμιας, 2001, σ.281).

Με το διακανονισμό της Ζυρίχης αποκλείστηκε η ένωση, η διχοτόμηση και η χωριστή ανεξαρτησία των δυο κοινοτήτων. Καθιερώθηκε πολίτευμα προεδρικής

δημοκρατίας με Έλληνα πρόεδρο και Τούρκο αντιπρόεδρο. Στοιχεία που ταίριαζαν σε ομοσπονδιακό καθεστώς ήταν τα πολλά δικαιώματα αρνησικυρίας που παραχωρήθηκαν στις δυο κοινότητες ενώ μεγάλη δυσαρέσκεια στην ελληνική κοινότητα ήταν τα υπερπρονόμια που παραχωρήθηκαν στην Τουρκική κοινότητα όπως τα ποσοστά στελέχωσης της δημόσιας υπηρεσίας στο 30% και στην αστυνομία και στρατό στο 40%. Παρ' όλα αυτά η λύση που δόθηκε στη Ζυρίχη ήταν κατά πολύ καλύτερη από το σχέδιο Μακμίλαν (Λάμπρου, 2004, σ.67-68).

2.1.2 Συμφωνία Κυρίων

Πέραν των πιο πάνω συμφωνιών μεταξύ των Καραμανλή και Μέντερες υπογράφηκε και ένα έγγραφο με τίτλο «Συμφωνία Κυρίων», που τηρήθηκε απόρρητο με τη δέσμευση των δυο πρωθυπουργών να μην φέρουν εις γνώση των δυο κοινοβουλίων (Χριστοδούλου, 1987,σ.273)

Η Συμφωνία αποτελείται από πέντε άρθρα εκ των οποίων το πρώτο αναφέρεται στην υποστήριξη της εισόδου της Δημοκρατίας της Κύπρου στο ΝΑΤΟ, το δεύτερο στην άσκηση πιέσεων αμφότερα στους Πρόεδρο και Αντιπρόεδρο με στόχο να τεθεί εκτός νόμου το κουμουνιστικό κόμμα και η κουμουνιστική δραστηριότητα (Τζερμιάς, 2001, σ.285)

Τα άλλα τρία άρθρα αναφέρονται στο διορισμό του πρώτου διοικητή του Τριμερούς Στρατηγείου, την κατάργηση των εκτάκτων μέτρων και την επιτροπή για τη σύνταξη του συντάγματος (Χριστοδούλου, 1987,σ.273)

2.1.3 Η Διάσκεψη του Λονδίνου

Η διάσκεψη του Λονδίνου άρχισε στις 17 Φεβρουαρίου 1959 υπό την προεδρία του υπουργού εξωτερικών της Βρετανίας Selwyn Lloyd. Η Ελλάδα εκπροσωπήθηκε από τον Αβέρωφ και η Τουρκία από τον Ζουρλού. Ως εκπρόσωπος των ελληνοκυπρίων εμφανίστηκε ο Μακάριος και των τουρκοκυπρίων ο Δρ. Φαζίλ Κουτσιούκ. Ύστερα από το διακανονισμό της Ζυρίχης η διάσκεψη είχε τυπικό χαρακτήρα (Τζερμιάς, 2001, σ.291)

Στη διάσκεψη του Λονδίνου επικυρώθηκε η συμφωνία των Ελλάδας και Τουρκίας επιβάλλοντας στον Κυπριακό λαό τη λύση και το σύνταγμα αφού οι όποιες ενστάσεις του Μακαρίου ξεπεράστηκαν με την απειλητική στάση του Καραμανλή (Τζερμιάς, 2001, σ.291-299)

2.2 Η ελληνοτουρκική σχέση την εποχή Menderes- Καραμανλή

Η επίτευξη της συμφωνίας χαιρετίστηκε με ενθουσιασμό από τις δυο χώρες με χαρακτηριστική τη δήλωση του Καραμανλή, κατά την ελληνοτουρκική σύσκεψη της 8^{ης} Μαΐου 1959 κατά την επίσκεψη Καραμανλή στην Άγκυρα, ότι η ελληνοτουρκική συνεργασία αποτελούσε ιστορική ανάγκη μιας και οι δυο χώρες περιβάλλονταν από την σλαβοκουμμουνιστική απειλή. Η σύναξη των συμφωνιών συνέβαλλε στην επάνοδο της Ελλάδας στην νατοϊκή ομαλότητα και η συνεργασία των δυο χωρών ήταν σημαντική για την κυβέρνηση Καραμανλή και την ελληνική πολιτική ασφάλεια (Χατζηβασιλείου, 2009, σ.279).

Η επίσκεψη Καραμανλή επιβεβαίωσε την ανασύσταση του ελληνοτουρκικού άξονα, επιδρώντας σημαντικά στην ισορροπία δυνάμεων της περιοχής. Οι διαφωνίες των δυο χωρών για τα θέματα της Μέσης Ανατολής δεν επηρέασαν τις σχέσεις των δυο χωρών. Χαρακτηριστικό της νέας σχέσης των δύο χωρών ήταν το ότι η τούρκικη κυβέρνηση επέτρεψε μετά από πολλά χρόνια στον οικουμενικό πατριάρχη να δραστηριοποιηθεί και εκτός τουρκικής επικράτειας έτσι ώστε να πραγματοποιήσει περιοδεία στα πατριαρχεία της Μέσης Ανατολής (Χατζηβασιλείου, 2009, σ.283).

Η αναμενόμενη επίσημη επίσκεψη του Menderes στην Αθήνα στις αρχές του 1960 αναβλήθηκε λόγω των εσωτερικών προβλημάτων στην Τουρκία. Τον Απρίλιο του 1960, αναγγέλθηκε επίσημη επίσκεψη του Τούρκου πρωθυπουργού στη Μόσχα με αποτέλεσμα να θορυβηθεί η ελληνική κυβέρνηση καθώς έδινε την εντύπωση ότι θα άφηνε την Ελλάδα ακάλυπτη έναντι στους Ανατολικούς. (Σβολλοπουλος,1992-97,τομ.4,σ.307-309). Παρόλα αυτά όμως οι επισκέψεις Menderes σε Αθήνα και Μόσχα δεν έμελε να πραγματοποιηθούν μιας και στις 27

Μαΐου 1960 υπό την ηγεσία του στρατηγού Kemal Gursel ο στρατός ανέτρεψε την κυβέρνηση. Κατά τις δίκες του που ακολούθησαν στη Νήσο των Σκύλων, οι Menderes και Zorlou καταδικάστηκαν σε θάνατο και απαγχονίστηκαν (Χατζηβασιλείου, 2009,σ.284).

2.2.1 Σχέσεις Ελλάδας- Τουρκίας μέχρι την αποχώρηση Καραμανλή

Η καθεστωτική αλλαγή στην Τουρκία προκάλεσε μεγάλη ανησυχία στην ελληνική κυβέρνηση η οποία αναγνώρισε αμέσως το καθεστώς ενώ στις 29 Μαΐου ο Αβέρωφ συναντήθηκε με τον Τούρκο πρέσβη στην Αθήνα, ο οποίος επέδωσε αντίγραφο της διακήρυξης της νέας κυβέρνησης στην οποία εκφραζόταν η προσήλωση στην ελληνοτουρκική συνεργασία και φιλία (Σβολλοπουλος,1992-97, τομ.4, σ.307-309).

Η προσήλωση της Άγκυρας στην ελληνοτουρκική φιλία εκφράστηκε στην επίσκεψη του νέου Υπουργού Εξωτερικών της Τουρκίας Sarper στην Αθήνα, μεταξύ των ημερομηνιών 20-22/10/1960. Κατά την επίσκεψη του στην Αθήνα ο Sarper τόνισε ότι η πολιτική της Τουρκίας έναντι της Δύσης και της Ελλάδας δεν είχε μεταβληθεί (Χατζηβασιλείου, 2009,σ.284-286).

Η ελληνοτουρκική συνεργασία θα γνωρίσει εκ νέου τριβές από τις αρχές του 1963 σχετικά με τα ζητήματα αλιείας στο ανατολικό Αιγαίο και της απόφασης της Άγκυρας για επέκταση των χωρικών υδάτων της. Η πτώση της κυβέρνησης του Καραμανλή τον Ιούνιο του 1963 θα ανοίξει τον δρόμο για την εκδήλωση μιας νέας κυπριακής κρίσης (Χατζηβασιλείου, 2009, σ.288).

2.3 Η περίοδος της προετοιμασίας για την υποβολή των 13 σημείων

Ο Μακάριος κατά το 1962 με σκοπό την βολιδοσκόπηση των θέσεων του διεθνούς παράγοντα και της Τουρκίας, σχετικά για την αναπροσαρμογή των συνθηκών Ζυρίχης- Λονδίνου, πραγματοποίησε περιοδεία στο εξωτερικό. Με την επιστροφή του από την Άγκυρα το πρώτο θέμα που προέκυψε ήταν το θέμα των δήμων όπου τον Δεκέμβριο του 1962 ο Μακάριος αποφάσιζε να μην ανανεώσει

τον παλιό νόμο περί δήμων, δείχνοντας τις προθέσεις για αναθεώρηση του συντάγματος (Κρανιδιώτης, 1985, τ.1,σ.83)

Μετά από την απόφαση αυτή του Μακαρίου η τούρκικη κυβέρνηση, στις 5 Ιανουαρίου 1963, έκανε διάβημα στην ελληνική κυβέρνηση τονίζοντας ότι το θέμα των δήμων αποτελούσε θεμελιώδη άρθρο και την καλούσε να συνεργαστούν για εξεύρεση λύσης αναφέροντας ότι σε περίπτωση που η κυπριακή κυβέρνηση επιχειρούσε να εφαρμόσει βίαια την απόφαση η Τουρκία θα υποχρεωνόταν να προσφύγει στην διαδικασία της συνθήκης εγγυήσεως (Λάμπρου, 2004,σ.101).

Στην Αθήνα ο Αβέρωφ και ο Καραμανλής εξέφρασαν στον τότε πρόεδρο της Κύπρου, Νίκο Κρανιδιώτη (1983) τις ανησυχίες τους και την αντίδραση τους στις ενέργειες του Μακαρίου και τον προέτρεπαν να εξεύρει ειρηνική λύση στο πρόβλημα. Η Τουρκία ήταν αντίθετη σε οποιαδήποτε τροποποίηση του συντάγματος και στις 10 Απριλίου απέστειλε προειδοποιητική επιστολή στον Μακάριο απειλώντας εκ νέου για επέμβαση βάσει της Συνθήκης Εγγυήσεως (Χριστοδούλου, 1987, σ.331).

Η έντονη αντίδραση της Τουρκίας και οι μονομερείς ενέργειες του Μακαρίου ανησύχησε ιδιαίτερα την ελληνική κυβέρνηση που δεν ήταν καθόλου διατεθειμένη να ξαναμπεί σε πιθανή εθνική περιπέτεια, ούτε να ξαναρχίσει διαφορές με την Τουρκία δημιουργώντας εκ νέου εστία αναταραχής και διαίρεσης στους κόλπους της Ατλαντικής συμμαχίας (Χριστοδούλου, 1987, σ.331).

Κατά την επικοινωνία της Ελληνικής κυβέρνησης με τον Πρόεδρο Μακάριο δεν διαπιστώθηκε καμία σύμπτωση απόψεων για την αντιμετώπιση της κρίσης. Σε επιστολή του ο Μακάριος προς τον Υπουργό Εξωτερικών Ευάγγελο Αβέρωφ ανέλυσε τις απόψεις και εκτιμήσεις του διαπιστώνοντας ότι ήταν ο κατάλληλος καιρός για προώθηση της αναπροσαρμογής που προγραμματίζε (Χριστοδούλου, 1987, σ.332).

Αντιδρώντας ο Αβέρωφ απέστειλε προειδοποιητική επιστολή προς τον Μακάριο στις 19 Απριλίου στην οποία του επέστησε την προσοχή ότι τα Κυπριακά θέματα άρχισαν να επηρεάζουν τις Ελληνοτουρκικές σχέσεις αναπτύσσοντας τους κινδύνους που δημιουργούνταν για την ίδια την Ελλάδα οποιαδήποτε ενέργεια ή απόφαση της Κυπριακής κυβέρνησης να προχωρήσει για αναθεώρηση ή καταγγελία των συμφωνιών (Κληρίδης, 1988, σ.167).

Τρεις εβδομάδες μετά την εκλογή Παπανδρέου ο Μακάριος, ωθούμενος και από τις διακηρύξεις του Παπανδρέου, επέσπευσε τα σχέδια του υποβάλλοντας στις 30/11/1963 στον αντιπρόεδρο Φαζίλ Κουτσιοκ, ένα μακροσκελές υπόμνημα καλώντας την τουρκοκυπριακή πλευρά σε διαπραγματεύσεις για την τροποποίηση 13 σημείων (Κρασιδιώτης, 1985, σ.83)

Η Τουρκία απέρριψε το έγγραφο χωρίς δεύτερη σκέψη. Στις 6/12/1963, ο τότε Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών σε δημόσιες δηλώσεις του απέρριψε τις προτάσεις Μακαρίου ενώ ο Διευθυντής Πολιτικών Υποθέσεων δήλωσε στον Έλληνα επιτετραμμένο ότι ο Αντιπρόεδρος Δρ Κουτσούκ δεν θα έκφερε οποιαδήποτε γνώμη ή θέση χωρίς να πάρει οδηγίες από την Τουρκία αναρωτώμενος εάν θα άφηναν τον χειρισμό τέτοιας υπόθεσης στην ηγεσία των Τουρκοκυπρίων (Φάντης, 1999, σ.217). Η εν λόγω δήλωση αντικατόπτριζε το γεγονός ότι όλες οι αποφάσεις και ενέργειες της τουρκικής πλευράς λαμβάνονταν εξολοκλήρου από την Τουρκία ως εθνικό κέντρο σε αντίθεση με την ελληνική πλευρά όπου σε αρκετές περιπτώσεις οι ενέργειες Ελλάδας και Λευκωσίας δεν ταυτίζονταν.

Την 16/12/1963 ο πρεσβευτής της Τουρκίας στην Κύπρο Οζλολ επέδωσε στο Μακάριο, ρηματική διακοίνωση με την οποία απέρριπτε τα 13 σημεία του συντάγματος απειλώντας ταυτόχρονα σε στρατιωτική επέμβαση σε περίπτωση οποιασδήποτε τροποποίησης του συντάγματος (Κρασιδιώτης, 1985, σ.85)

Σε αντίθεση με την προτροπή προς τον Κρασιδιώτη να αποφύγει η κυβέρνηση της Κύπρου ανακίνηση του Κυπριακού, υπό τον φόβο μιας αναταραχής πριν την υποβολή των σημείων,(Κρασιδιώτης, 1985, σ.82) στις 17 Δεκεμβρίου ο Σταυρός

Βενιζέλος, υπουργός εξωτερικών της Ελλάδας, προέβηκε σε δηλώσεις με τις οποίες έπαιρνε θέση υπέρ των 13 σημείων δείχνοντας την αστάθεια της κυβέρνησης Παπανδρέου στους χειρισμούς των εξελίξεων (Χριστοδούλου, 1987, σ.352).

Στις 19 Δεκεμβρίου, έγινε στο Παρίσι συνάντηση των Υπουργών Εξωτερικών Ελλάδας, Τουρκίας και Κύπρου στην οποία ο Τούρκος Υπουργός Ερκίν επέμενε στις απόψεις της Τουρκίας όπως είχαν εκφραστεί και στην επιστολή της 16 Δεκεμβρίου. Ο Βενιζέλος με την σειρά του κάλεσε τον Τούρκο ομόλογο του να ασκήσει την επιρροή του προς την Τουρκοκυπριακή πλευρά για συζήτηση των προτάσεων. Ο Ερκίν φάνηκε να συγκατατίθεται σε μια κάποια διαδικασία προσεγγίσεως με πολύ αόριστο και ασαφή τρόπο (Χριστοδούλου, 1987, σ.353)

2.4 Προετοιμασίες στον στρατιωτικό τομέα

Η ανάμιξη των Ελλάδα και Τουρκία στην εκπαίδευση και οργάνωση των παραστρατιωτικών οργανώσεων στην Κύπρο ήταν άμεση και ενεργή. Οι δυο χώρες μυστικά είτε με παροχή εκπαίδευσης είτε με αποστολή οπλισμού άρχισαν να οργανώνουν τις παραστρατιωτικές ομάδες μιας και ήταν φανερό ότι η πρόθεση της ελληνοκυπριακής πλευράς να αναθεωρήσει το σύνταγμα θα αντιμετώπιζε την άμεση αντίδραση των Τουρκοκυπρίων και της Τουρκίας (Λάμπρου, 2004, σ.103)

Για αντιμετώπιση οποιασδήποτε εσωτερικής διαταραχής δημιουργήθηκε το 1962 ένας μυστικός στρατός με την ονομασία Εθνική Οργάνωση Κύπρου, γνωστή ως οργάνωση, με αρχηγό τον Υπουργό Εσωτερικών Πολύκαρπο Γιωρκάτζη. Την στελέχωναν επίσης και άλλοι υπουργοί και αξιωματούχοι του κράτους (Παπαγεωργίου, 1980, τ.1,σ.190)

Στην εν λόγω οργάνωση αποκλειστήκαν οι κουμουνιστές και γριβικοί και συμμετείχαν ως επί το πλείστον αγωνιστές της ΕΟΚΑ. Με την έγκριση του Μακαρίου πέραν της Οργάνωσης δημιούργησαν ομάδες και οι Λυσσαρίδης και Νίκος Σαμψών (Λάμπρου, 2004, σ.103)

Η Οργάνωση ξεκίνησε με 500 περίπου άντρες και έφθασε στους 1800 και κάλυπταν τις κυριότερες πόλεις και τις αγροτικές περιοχές, ιδιαίτερα εκείνες που γειτνιάζαν με τούρκικα χωρία. (Κληρίδης, 1988, τ.1, σ.236). Η εκπαίδευση των μελών της Οργάνωσης και τον καταρτισμό των επιτελικών σχεδίων ανέλαβαν Έλληνες αξιωματικοί της ΕΛΔΥΚ με επικεφαλής τον Δημήτρη Ιωαννίδη, που το 1974 οργάνωσε και το πραξικόπημα ενάντιον του Μακαρίου. Η εκπαίδευση έγινε εντατικότερη από το καλοκαίρι του 1963 (Λάμπρου, 2004, σ.103).

Μέχρι το τέλος του 1963 είχαν εκπαιδευτεί μερικές χιλιάδες άνδρες αλλά λόγω των τεράστιων ελλείψεων σε οπλισμό μόνο μερικοί λόχοι μπορούσαν να εξοπλιστούν. Η κυβέρνηση Καραμανλή δεν παρείχε εξοπλισμό παρά τις εκκλήσεις των Γιωρκάτζη και Κληρίδη σε επίσκεψη τους στην Αθήνα. Ικανοποιητικές ποσότητες οπλισμού έφτασαν στην Κύπρο τον Γενάρη του 1964 όταν ήταν πλέον αργά για τις ανάγκες για τις οποίες προορίζονταν (Λάμπρου, 2004, σ.104).

Τα όπλα της Οργάνωσης, προέρχονταν από διάφορες πηγές , μερικά εισήχθησαν από την Ελλάδα και τα είχαν δωρίσει στρατιωτικοί , από την Αίγυπτό ενώ ορισμένα αγοράστηκαν από γειτονικές χώρες (Κληρίδης, 1988, τ.1,σ.236).

Ταυτόχρονα με την ελληνοκυπριακή πλευρά, παρόμοια βήματα έκανε και η τουρκοκυπριακή πλευρά. Η στρατολόγηση έγινε μεταξύ των μελών της ΤΜΤ και στη οργάνωση συμμετείχαν και οι περισσότεροι τουρκοκύπριοι αστυνομικοί και μέλη του στρατού. Τα όπλα έφθαναν κυρίως την νύχτα από την Τουρκία με ψαρόβαρκες σε τούρκικα χωρία στη βόρεια ακτή της Κύπρου. Η εκπαίδευση της οργάνωσης είχε αναληφθεί από Τούρκους αξιωματικούς της ΤΟΥΡΔΥΚ οι οποίοι είχαν καταστρώσει και τα σχέδια δράσης (Κληρίδης, 1988, τ.1,σ.237).

Υπήρχαν σχέδια από το Γενικό Επιτελείο όπως αρθρογράφησε ο κατοπινός υπουργός Εθνικής Άμυνας Πέτρος Γαρουφαλίας για την αναφερόμενη περίοδο, στα οποία θα αποστελλόταν στην Κύπρο ένα σύνταγμα που έδρευε στην Αττική

ως εφεδρική μονάδα ενώ θα γινόταν ρίψη ενός αποσπάσματος αλεξιπτωτιστών που δεν έφτανε τα 100 άτομα. Αναφέρεται η αδυναμία αεροπορικής κάλυψης αφού λόγω απόστασης τα ελληνικά αεροπλάνα θα μπορούσαν να πετούν πάνω από την Κύπρο μόνο για 7 λεπτά. Η μεταφορά του συντάγματος θα διαρκούσε τρεις ημέρες με πλοία τα οποία θα ήταν εκτεθειμένα στα τούρκικα αεροπλάνα και υποβρύχια. Με αυτά τα δεδομένα και όταν θα έφταναν στην Κύπρο θα ήταν ήδη πολύ αργά μιας και ήδη ο τούρκικος στρατός θα καταλάμβανε την Κύπρο (Γαρουφαλίας, 1982, σ.36-42)

2.5 Η κρίση ξεσπά

Οι διακοινοτικές συγκρούσεις, που αναμένονταν, ξέσπασαν τις πρώτες πρωινές ώρες της 21/12/63 με αφορμή την απόπειρα ελέγχου ενός αυτοκινήτου με Τουρκοκύπριους επιβάτες από Ελληνοκύπριους αστυνομικούς που κατέληξε σε ανταλλαγή πυροβολισμών με αποτέλεσμα τον θάνατο δυο τουρκοκυπρίων (Καζαμίας, 2010 ,σ.8)

Τα αποτελέσματα των συγκρούσεων που ακολούθησαν ήταν η απόσυρση των Τουρκοκυπρίων σε θύλακες, 39 συνολικά περιοχές, με έκταση που καταλάμβανε περίπου το 6% της συνολικής έκτασης της Κύπρου.(Καζαμίας, 2010,σ.8). Περιοχές στις οποίες η Κυπριακή κυβέρνηση δεν είχε πρόσβαση μέχρι και την εισβολή του 1974 αποτελώντας κάτι σαν προμήνυμα για την de facto διαίρεση, που επέβαλε η εισβολή της Άγκυρας (Τζερμιας, 1998, σ.530)

Η επανάληψη των εχθροπραξιών έφερε εκ νέου την Ελλάδα και την Τουρκία στα πρόθυρα του πολέμου. Στις 24 Δεκεμβρίου το τούρκικο στρατιωτικό απόσπασμα στην Κύπρο βγήκε από τη βάση του και πήρε θέσεις στα βόρεια προάστια της Λευκωσίας. Την επόμενη ημέρα τούρκικα πολεμικά αεροσκάφη πέταξαν χαμηλά πάνω από την Λευκωσία ενώ θεάθηκαν τουρκικές ναυτικές δυνάμεις έξω από τις ακτές του νησιού. Ταυτόχρονα και το ελληνικό στρατιωτικό σώμα πήρε θέσεις με σκοπό την απόκρουση πιθανής τούρκικης εισβολής (Παντελής, 1986, σ.397)

Η Αθήνα μέσω του υπουργού εξωτερικών Βενιζέλου καταδίκασε τις πρωτοβουλίες του Μακαρίου και σε προσπάθεια αποφυγής τούρκικης εισβολής κάλεσε τις Βρετανικές δυνάμεις να διατηρήσουν την τάξη. Οι σχέσεις μεταξύ Λευκωσίας και Αθήνας χειροτέρεψαν όταν κατά την υπηρεσιακή κυβέρνηση Παρασκευόπουλου αρχές του 1964 ο Μακάριος αρνήθηκε την συγκρότηση μιας νατοϊκής δύναμης στο νησί ενώ επιπλέον η Αθήνα δυσανασχετούσε με τις εκκλήσεις του Μακαρίου για στήριξη από την Μόσχα θεωρώντας την ως επικίνδυνη τακτική (Χατζηβασιλείου, 2010, σ.179)

Στις 26/12/1963 και ενώ η Τουρκία απειλούσε με ένοπλη επέμβαση στην Κύπρο, υπογράφηκε συμφωνία που προνοούσε την χάραξη της λεγόμενης πράσινης γραμμής χωρίζοντας την Λευκωσία σε τούρκικο και ελληνικό τομέα. Μεταξύ των δυο πλευρών πήραν θέσεις οι Βρετανικές δυνάμεις, θέσεις που διατήρησαν μέχρι και τον Μάρτιο του 1964 που ανέλαβε δράση πολυεθνική δύναμη του ΟΗΕ γνωστή ως UNFICYP (Καζαμιάς, 2010,σ.9)

Κεφάλαιο 3

Η περίοδος 1963-1967

3.1 Συσχετισμοί των στρατιωτικών δυνάμεων 1963-1964

Μέσα σε ένα ρευστό διεθνές σκηνικό που διαμορφώθηκε με την λήξη του παγκοσμίου πολέμου, και για την Ελλάδα επιπρόσθετα και ένας τετραετής εμφύλιος πόλεμος, οι δύο χώρες επιδίωξαν την δυτική προστασία. Μετά την ταυτόχρονη ένταξη στο NATO η προστασία από τον κίνδυνο του βορρά, είχε τίμημα σε αρκετές περιπτώσεις την κηδεμόνευση της αμυντικής τους πολιτικής από τις συμμαχικές δυνάμεις (Τσιτσόπουλος, 1991,σ.176)

Οι δυο χώρες στα πλαίσια της ένταξης τους στο NATO έλαβαν τεράστια οικονομική και στρατιωτική βοήθεια. Χαρακτηριστικά το 89% του προϋπολογισμού της Ελλάδας κατά την πενταετία 1947-1952 καλύφτηκε από την αμερικάνικη οικονομική βοήθεια. Η στρατιωτική οργάνωση καθώς και ο εξοπλισμός των δυο χωρών βασιζόνταν στις παροχές της δυτικής συμμαχίας που αποσκοπούσε στην αποκοπή της Σοβιετικής Ένωσης από την Μεσόγειο (Τσιτσόπουλος, 1991, σ.176) .

Πέρα από τις εσωτερικές διεργασίες σε Ελλάδα και Τουρκία η κατάσταση στον τομέα της άμυνας δεν ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκή για την Ελλάδα. Κατά τα τέλη του 1963 οι συσχετισμοί μεταξύ των δυο χωρών ήταν αντίστοιχα 116.000 έναντι 374.000 ανδρών στρατό ξηράς και 174 έναντι 307 αεριωθούμενα μαχητικά αεροσκάφη. Το ελληνικό πολεμικό ναυτικό διέθετε 12 αντιτορπιλικά και 5 περιπολικά έναντι 18 και 20 αντίστοιχα της Τουρκίας. (Χατζηβασιλείου, 2009, σ.347)

Η σύγκριση της στρατιωτικής ισχύς δεν μετριέται μόνο με αριθμούς. Έτσι το τουρκικό πολεμικό ναυτικό χαρακτηριζόταν ποιοτικά κατώτερο του ελληνικού ενώ οι τούρκικες ένοπλες δυνάμεις είχαν μεγαλύτερη διασπορά δυνάμεων λόγω του γεγονότος ότι έπρεπε να καλύπτει περισσότερα μέτωπα (Χατζηβασιλείου, 2009, σ.347)

Ένα μόνιμο στοιχείο αδυναμίας, και ταυτόχρονα μη ελέγξιμο, της Ελλάδας έναντι της Τουρκίας αποτελούσε η απόσταση μεταξύ της Ελλάδας και Κύπρου που καθιστούσε σχεδόν αδύνατο για την Ελληνική Αεροπορία να επιχειρεί στην Κύπρο. Αυτό διαφάνηκε έντονα τον Αύγουστο του 1964, όταν η Τούρκικη Αεροπορία επιχειρούσε στην Κύπρο, και η στρατιωτική ηγεσία της Ελλάδας ενημέρωνε την πολιτική ηγεσία και τον υπουργό Εξωτερικών της Κύπρου Σπύρο Κυπριανού, ότι η τούρκικη αεροπορία είχε άμεση πρόσβαση στην Κύπρο ενώ τα ελληνικά αεροσκάφη μπορούσαν να μείνουν πάνω από την Κύπρο μόνο για 7 λεπτά (Χατζηβασιλείου, 2009, σ.348)

3.2 Πολιτική κατάσταση σε Ελλάδα

Η κυβέρνηση Καραμανλή δεν αποδεχόταν την πολιτική του εθνικού κέντρου του ελληνισμού ενώ ακολουθούσε, σε σχέση με την Κύπρο, πολιτική δυο ανεξάρτητων κρατών όπου η Κύπρος είχε δικαίωμα να αποφασίζει για θέματα που την αφορούν παρέχοντας συμβουλές χωρίς όμως να τις επιβάλλει. Με αυτό τον τρόπο προωθούσε στην διεθνή σκηνή ότι η Κύπρος ήταν ένα ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος (Χατζηβασιλείου, 2010, σ.178) ενώ ήταν αντίθετη όπως προαναφέρθηκε στη τροποποίηση του συντάγματος.

Τον Ιούνιο του 1963 η παραίτηση της κυβέρνησης Καραμανλή οδήγησε την Ελλάδα σε μια μακρά πολιτική κρίση μέχρι τον Φεβρουάριο του 1964 οπότε και σχηματίστηκε αυτοδύναμη κυβέρνηση υπό τον Γεώργιο Παπανδρέου (Χατζηβασιλείου, 2010, σ.179).

Την παραίτηση της Κυβέρνησης Καραμανλή τον Ιούνιο του 1963 και μετά από τον διορισμό δυο μεταβατικών κυβερνήσεων, ακολούθησε η εκλογή της

κυβέρνησης Γ. Παπανδρέου την 3 Νοεμβρίου 1963 ο οποίος κατά την διάρκεια του προεκλογικού αγώνα επέκρινε έντονα τις συμφωνίες Ζυρίχης- Λονδίνου (Χατζηβασιλείου, 2010, σ.179).

Πολιτικά οι Ελλάδα και Τουρκία περνούσαν πολιτική κρίση και λίγο πριν τα Χριστούγεννα του 1963 οι δυο χώρες δεν είχαν αντιπροσωπευτική κυβέρνηση αφού στις 21/12/1963 παραιτήθηκε και η κυβέρνηση Παπανδρέου ενώ στην Τουρκία η πολιτική κατάσταση ήταν ακόμη χειρότερη. Την ανατροπή του Μέντερες το 1960 ακολούθησαν το 1962 και 1963 αντίστοιχα απόπειρες πραξικοπήματος εναντίων της κυβέρνησης που καταστάληκαν. Τελικά η κυβέρνηση Ινονού παραιτήθηκε στις 2/12/1963 (Παντελής, 1986, σ.389).

Η πολιτική αστάθεια στην Ελλάδα δημιουργούσε ελπίδες εντός της Κύπρου για βελτίωση των συνθηκών που δεν μπορούσαν όμως να πραγματοποιηθούν. Ταυτόχρονα η πολιτική αστάθεια στην Τουρκία δεν επέδρασε στην τουρκική πολιτική όσο αφορά θέματα εθνικής ασφάλειας. Ο αρχηγός του επιτελείου και η παρουσία υψηλόβαθμων στελεχών του στρατού στο εθνικό συμβούλιο ασφάλειας δεν επέτρεπαν κάτι τέτοιο (Markides, 2009 ,σ.369).

3.3 Συνδιάσκεψη Λονδίνου

Στις 15 Ιανουαρίου, ξεκίνησε στο Λονδίνο συνδιάσκεψη ειρήνης, σε καθόλου ευνοϊκές συνθήκες, με τουρκικά πολεμικά πλοία να ελίσσονται στα ύδατα μεταξύ Κύπρου και Τουρκίας και με την Ελλάδα να συγκεντρώνει τον δικό της στόλο έξω από την Κρήτη (Malley& Craig, 2002, σ.181).

Η συνδιάσκεψη διεξήχθη υπό την προεδρία του Βρετανού υπουργού Κοινοπολιτειακών σχέσεων Duncan Sandys. Την Ελλάδα εκπροσώπησε ο υπηρεσιακός Υπουργός Εξωτερικών Χριστιανός Ξανθόπουλος Παλαμάς και ο πρέσβης της Ελλάδας στην Αγγλία Μιχαήλ Μελάς, την Τουρκία οι αντίστοιχοι Ερκίν και Κιουνεράλπ καθώς και εκπρόσωποι των δυο κοινοτήτων (Γαβριήλ, 2007, τομ.Α. σ.232).

Στην ομιλία του ο Ερκίν μίλησε για την ζωτική σημασία που έχει η Κύπρος για την Τουρκία, όχι λόγω της ύπαρξης των τουρκοκυπρίων αλλά και λόγω της γεωστρατηγικής της σημασίας λόγω της απόστασης της από τα τούρκικα παράλια. Στην συνέχεια ανέπτυξε ότι στην Κύπρο δεν υπήρχε ένας ομοιογενής λαός ή έθνος αλλά κοινότητες ως προέκταση δυο γειτονικών λαών. Η θέση της Τουρκίας στην διάσκεψη ήταν προώθηση των διχοτομικών σχεδίων διαπιστώνοντας ότι το σύνταγμα εγκαθίδρυσε είδος ομοσπονδίας βασισμένη στην ύπαρξη των δυο κοινοτήτων. Από την πλευρά των τουρκοκυπρίων ο Ντενκτάς ζητούσε πλήρη διαχωρισμό των δυο κοινοτήτων (Χριστοδούλου, 1987, σ.366)

Αντίστοιχα ο Παλαμάς πήρες υποστηρικτική θέση υπέρ των ελληνοκυπριακών θέσεων που όπως εκφράστηκαν από τον Κληρίδη ήταν η τήρηση της αρχής της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Κύπρου και μέσω της συνδιάσκεψη να αναδυθεί κράτος αληθινά ανεξάρτητο κράτος όπου ο λαός να είναι κυρίαρχος των υποθέσεων του (Γαβριήλ, 2007, τομ.Α,σ.239).

Η συνδιάσκεψη που διήρκησε μέχρι και την 10 Φεβρουαρίου 1964 οδηγήθηκε σε αδιέξοδο. Συνοπτικά οι θέσεις των Ελληνοκυπρίων ήταν η κατάργηση του καθεστώτος όπως αναδύθηκε από τις συνθήκες και αντικατάσταση του με ένα νέο κοινοβουλευτικό σύστημα με ενοποίηση των εξουσιών. Παράλληλα ζητήθηκε και οι κατάργηση των συνθηκών εγγυήσεως και συμμαχίας. Από την πλευρά τους οι Τουρκοκύπριοι ζήτησαν πλήρη γεωγραφικό διαχωρισμό με μετακίνηση πληθυσμών (Χριστοδουλίδης, 2010, σ.148)

3.3.1 Το Ψήφισμα 186 της 4^{ης} Μάρτιου 1964

Στις 15 Φεβρουαρίου και μετά από την αποτυχία της συνδιάσκεψης του Λονδίνου η Κύπρος ζήτησε την σύγκληση του Συμβουλίου Ασφαλείας για να εξετάσει την κατάσταση στο νησί και να εγκρίνει σχετικό ψήφισμά το οποίο εκδόθηκε μετά από παρασκηνιακές διαβουλεύσεις την 4^η Μαρτίου. Η προσφυγή ετοιμάστηκε από κοινού από τους αντιπροσώπους στον ΟΗΕ των Ελλάδα και Κύπρου . Αντίθετα με ότι είχε συμβεί στο Λονδίνο οι δυο αντιπροσωπείες συνεργάστηκαν στενά μιας και η κυβέρνηση Παπανδρέου που διαδέχθηκε

εκείνην του Παρασκευόπουλου υποστήριξε ένθερμα την προσφυγή (Λάμπρου, 2004,σ.122)

Το εν λόγω ψήφισμα μεταξύ άλλων: 1) καλούσε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη να απόσχουν από οποιαδήποτε ενέργεια ή απειλή που θα επιδείνωνε την κατάσταση στην Κύπρο, 2) ζητούσε από την κυβέρνηση της Κύπρου να λάβει όλα τα μέτρα για να σταματήσει την αιματοχυσία στην Κύπρο, 3) συνιστούσε συγκρότηση ειρηνευτικής δύναμης στην Κύπρο υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και 4)διορισμό μεσολαβητή (Αποστολοπούλου, 2012,σ.17).

Συμπερασματικά το εν λόγω ψήφισμα θεωρήθηκε επιτυχία για την Κύπρο γιατί αναγνωριζόταν η νομιμότητα της κυπριακής κυβέρνησης παρά την αποχώρηση των τούρκικων μελών της. Ταυτόχρονα η διεθνής ειρηνευτική δύναμη που θα αποστελλόταν στην Κύπρο θα ήταν κάτω από την αιγίδα του ΟΗΕ και όχι του ΝΑΤΟ, πράγμα που δεν ήθελε ο Μακάριος. Η σύνθεση της δύναμης θα καθοριζόταν από τον Γεν. Γραμματέα του ΟΗΕ σε συνεννόηση με τις κυβερνήσεις των Ελλάδας, Τουρκίας και Κύπρου (Λάμπρου, 2004, σ.124)

Στα αρνητικά της καταγράφεται ότι δεν ακυρωνόταν η συνθήκη εγγυήσεως και ότι η λύση έπρεπε να είναι σύμφωνη με τον καταστατικό χάρτη του ΟΗΕ αλλά ταυτόχρονα την έθετε κάτω από την αίρεση των τριών εγγυητριών δυνάμεων (Κρανιδιώτης, 1985, τ.1. σ.148)

3.3.2 Νέες απελάσεις στην Κωνσταντινούπολη

Η Τούρκικη πλευρά αντέδρασε έντονα στο Ψήφισμα ενώ στην Άγκυρα η αντιπολίτευση κατηγορούσε την κυβέρνηση ότι υπέστηκε συντριπτική ήττα χάνοντας μια μοναδική ευκαιρία.(Κρανιδιώτης, 1985,τομ.Α, σελ.149). Η Ελλάδα όρισε αμέσως αντιπροσωπεία για επαναδιαπραγμάτευση της συνθήκης ενημερώνοντας την Τουρκία για την ετοιμότητα της ελληνικής πλευράς πράγμα που η Τουρκία αρνήθηκε, ισχυριζόμενη ότι δεν υπήρχε χρόνος (Mallinson, 2005,σ.139)

Στις 16/3/1964 η τούρκικη κυβέρνηση κατάγγειλε την ελληνο-τουρκική συνθήκη του 1930, με το πρόσχημα ότι ήταν ξεπερασμένη, θέλοντας να ενταφιάσει την συνθήκη ειρήνης Ατατούρκ και Βενιζέλου. Με αυτόν τον τρόπο καταργήθηκαν και τα ειδικά προνόμια που απολάμβαναν οι πολίτες των δύο χωρών σε θέματα εμπορίου και ναυσιπλοΐας (Γιαλουρίδης, 2001, σ.213).

Ως συνέπεια των ενεργειών της Τουρκίας ήταν να απελαθούν γύρω στις 15.000 Έλληνες, ενώ τα επόμενα χρόνια υποχρεώθηκαν να τους ακολουθήσουν γύρω στις 30.000 μέλη των οικογενειών τους. Με αυτόν τον τρόπο συσχετίστηκε εκ νέου το Κυπριακό με την ελληνική μειονότητα στην Τουρκία η οποία λειτουργούσε ουσιαστικά ως ενέχυρο (Γιαλουρίδης, 2001, σ.213)

3.4 Επάνοδος στην πολιτική της ένωσης (Παπανδρέου)

Η εκλογή του Γεώργιου Παπανδρέου τον Φεβρουάριο του 1964 οδήγησε στην προσπάθεια για εφαρμογή της θεωρίας του εθνικού κέντρου. Σε επιστολή του, σε μια προσπάθεια να πειθαρχήσει τον Μακάριο, ημερομηνίας 25 Φεβρουαρίου 1964 έγραψε, «και επί της επαυξημένης ευθύνης των Αθηνών, ως κέντρου του ελληνισμού, επιθυμώ να εκδηλώσω την ζωηρή μου επιθυμία, όπως συντελεσθεί μεταξύ ημών πλήρης και συνεχής επαφή, συνεννόησης και εναρμόνισης απόψεων»(Κρανιδιώτης 2000,σ.332).

Η άνοδος στην εξουσία του Γεώργιου Παπανδρέου παρόλο που ανέμενε κανείς πως θα οικοδομούνταν καλές σχέσεις λόγω και της στάσης του έναντι των συμφωνιών Ζυρίχης- Λονδίνου εντούτοις στην πράξη οι ελπίδες αποδείχθηκαν ουτοπικές (Φάντης, 1999, τομ.1, σ.240). Αυτό οφειλόταν κυρίως στις διαφορετικές επιδιώξεις που είχαν οι Μακάριος και Παπανδρέου σχετικά με την λύση του Κυπριακού. Από την μια ο Παπανδρέου επιθυμούσε την ένωση, και ήταν διατεθειμένος να δώσει στην Τουρκία βάσεις με ταυτόχρονη την Νατοποίηση της Κύπρου, ενώ ο Μακάριος είχε ως στόχο την λύση του Κυπριακού ως μια αδέσμευτη και ακηδεμόνευτη ανεξαρτησία με την βελτίωση των συνθηκών (Φάντης, 1999, τομ.1, σ.240).

Για να πείσει την διεθνή κοινότητα ο Παπανδρέου προέβαλλε τον κίνδυνο ,ότι σε περίπτωση μη ένωσης, μετατροπής της Κύπρου σε «Κούβα της Μεσογείου» φράση που χρησιμοποίησε πρώτη φορά η ελληνική κυβέρνηση και όχι οι Αμερικανοί (Χατζηβασιλείου ,2010, σ.179)

3.4.1 Αποστολή Ελληνικού στρατού

Σε συνάντηση που έγινε τον Απρίλιο του 1964, στην Αθήνα και αφού συζητήθηκαν όλες οι πτυχές του Κυπριακού, αποφασίστηκε μεταξύ άλλων αποστολή στην Κύπρο ενός εκστρατευτικού σώματος Δύναμης Μεραρχίας 8000 ανδρών περίπου με τον ανάλογο οπλισμό. Η όλη ιδέα αποδίδεται στον υπουργό Εθνικής Άμυνας της Ελλάδας Γαρουφαλιά ο οποίος υπό τον κίνδυνο μιας τούρκικης εισβολής, έκρινε την ανάγκη ενίσχυσης της άμυνας της Κύπρου (Παπαγεωργίου, 1980, τομ.2 ,σ.20).

Οι άνδρες της Μεραρχίας της Κύπρου ταξίδευαν με πλαστά διαβατήρια που εξέδιδε η πρεσβεία της Κύπρου στην Αθήνα οι οποίοι έφταναν στην Κύπρο με πολιτική περιβολή. Η μετακίνηση των ανδρών έγιναν με επιβατικά πλοία ενός Έλληνα εφοπλιστή που διατηρούσε στενές σχέσεις με τον Γρίβα (Κουρής, 1997, σ.85)

Η μεραρχία, που συνθηματικά ονομάστηκε σε ΕΛΔΥΚ-Μ, υπαγόταν απευθείας στο Υπουργείο Αμύνης της Ελλάδας. Για την άμυνα της Κύπρου η Ελλάδα διέθεσε δωρεάν ελαφρύ οπλισμό τόσο στην μεραρχία όσο και στην Ε.Φ όπως πυροβόλα, αντιαεροπορικά, ελαφρά άρματα μάχης, πυρομαχικά κ.α. Η μεραρχία ήταν καλύτερα εξοπλισμένη αλλά η δράσης της τελούσε υπό την έγκριση της ελληνικής κυβέρνησης (Λάμπρου, 2004,σ.134).

Πέραν του στρατιωτικού κομματιού η παρουσία ελληνικού στρατού στην Κύπρο είχε και πολιτικές προεκτάσεις που επηρέασαν την σχέση Κύπρου και Ελλάδας. Υποστηρίζεται ότι ο Γεώργιος Παπανδρέου επιδίωκε να αποκτήσει κάποιο έλεγχο στην κυπριακή ηγεσία θέλοντας ταυτόχρονα να καθισχυραστούν και οι

δυτικές ανησυχίες για πού υποπτεύονταν τον Μακάριο για φιλοσοβιετική απόκλιση (Κουρής, 1997,σ.86)

Σαν αντίβαρο προς το Μακάριο ο Παπανδρέου αποφάσισε να αποστείλει στην Κύπρο ο Γρίβας ως επικεφαλής της εκστρατευτικής δύναμης με σκοπό να τραβηχτεί ο Μακάριος από την εξουσία και να ανατεθεί η προεδρία στον Γρίβα (Ξανθόπουλος-Παλαμάς, 1978 σ.148-149)

Συμπερασματικά ενώ αρχικά η παρουσία του ελληνικού στρατού στην Κύπρο δημιούργησε ένα αίσθημα ασφάλειας εντούτοις στην συνέχεια παρουσιάστηκαν αντιδράσεις που υπονόμευαν το εσωτερικό μέτωπο. Ο Γρίβας με την υποστήριξη φανατικών οπαδών του και στελεχών της Μεραρχίας ήρθε σε αντιπαράθεση με οπαδούς του Μακαρίου όντας απαρχή ενός εμφύλιου πολέμου ο οποίος αφού πέρασε διάφορα στάδια κατέληξε στο προδοτικό πραξικόπημα και την εισβολή του 1974 (Κουρής, 1997, σ.87)

3.4.2 Τούρκικη Απειλή για απόβαση

Στις 25/3/1964 διορίζεται από τον Γ.Γ ο Φιλανδός Σάκαρι Σεβέρι Τουομιόγια ως μεσολαβητή ενώ ταυτόχρονα στις 27 Μαρτίου αρχίζει η κάθοδος της Ειρηνευτικής δύναμης. Οι θέσεις των εμπλεκόμενων, όπως αναπτύχθηκαν και στην συνδιάσκεψη του Λονδίνου, και ιδίως των Ελλάδα και Τουρκία ήταν τέτοιες που δεν οδηγούσαν σε λύση του προβλήματος (Παντελής, 1986,σ.399-401).

Η έναρξης εργασιών του μεσολαβητή καθώς και η παρουσία της ίδιας της ειρηνευτικής δύναμης δεν εμπόδισαν τις προετοιμασίες της Τουρκίας για στρατιωτική επέμβαση στην Κύπρο για επιβολή της πολιτικής της. Μέχρι τις αρχές Ιουνίου είχε προετοιμαστεί και δεν το απέκρυβε. Αντίθετα στις επαφές με την αμερικάνικη κυβέρνηση, θέλοντας να την πείσει για την αναγκαιότητα επέμβασης, επίσειε τον κουμμουνιστικό κίνδυνο (Χριστοδούλου, 1995, τ.2 ,σελ.207)

Αφορμή άμεσης εισβολής για την Τουρκία έδωσε η απόφαση της κυπριακής κυβέρνησης για εισαγωγή στρατιωτικής θητείας και η απόρριψη από τον Μακάριο της τουρκικής διαμαρτυρίας. Μετά την απορριπτική απάντηση συνήρθε το υπουργικό συμβούλιο το οποίο αποφάσισε εισβολή. Τούρκικα στρατεύματα αναδιπλώθηκαν στην Αλεξανδρέττα έτοιμα για εισβολή ενώ ο Αμερικανός Πρέσβης στην Άγκυρα κλήθηκε από τον Τούρκο υπουργό εξωτερικών στον οποίο κοινοποίησε την απόφαση της τούρκικης κυβέρνησης πληροφορώντας τον για αναβολή της εισβολής για ορισμένες ώρες μέχρι να ενημερωθεί η αμερικανική κυβέρνηση (Χριστοδούλου, 1995, τ.2, σ.207)

Η αμερικάνικη αντίδραση ήταν άμεση και στις 5 Ιουνίου 1964 ο πρόεδρος Τζόνσον απέστειλε επιστολή στον Ινονού στην οποία τον προειδοποιούσε αυστηρά να μην προχωρούσε σε εισβολή πράγμα που θα οδηγούσε σε στρατιωτική σύγκρουση των Ελλάδα και Τουρκία. Στην επιστολή του ο Τζόνσον αναφερόταν εναντίων της διχοτόμησης, της χρήσης Αμερικανικών όπλων και ότι σε περίπτωση που θα προχωρούσε θα κατάγγελλε την Τουρκία στο ΝΑΤΟ. Προειδοποιούσε επίσης ότι σε περίπτωση σοβιετικής ανάμιξης δεν θα ήταν υποχρεωμένοι να στηρίξουν την Τουρκία. Η επιστολή Τζόνσον ανάγκασε την Τούρκικη πλευρά, λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τις προειδοποιήσεις, να ματαιώσει την εισβολή (Παντελής, 1986, σ.399-401).

3.5 Οι συνομιλίες στην Ουάσιγκτον- σχέδια

Άτσεσον

Για εκτόνωση της κατάστασης, και για αποτροπή μιας ελληνο-τουρκικής σύρραξης, ο υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ Τζορτζ Μπολ επισκέφθηκε την Αθήνα και Άγκυρα για να πείσει τους δυο πρωθυπουργούς να μεταβούν στην Ουάσιγκτον για συνομιλίες με τον πρόεδρο Τζόνσον (Χριστοδουλίδης, 2010, σελ.149)

Στις 10 Ιουνίου σε συνάντηση με τον Μπολ. Ο Παπανδρέου ανέφερε ότι δεν θεωρούσε το Κυπριακό ως διαφορά μεταξύ Ελλάδα και Τουρκίας αλλά κατά πόσο η Κύπρος θα ενταχθεί στο ΝΑΤΟ η να γίνει Κούβα της Μεσογείου. Ανέφερε

ότι για την Ελλάδα δεν ήταν σκοπός η ένωση αλλά η ένταξη της Κύπρου στο NATO για αποφυγή του κουμουνιστικού κίνδυνου σε Ελλάδα και Κύπρο. Εκφράστηκε αρνητικά για τον Μακάριο αναφέροντας ότι ερωτοτροπούσε με τους σοβιετικούς . Τέλος ο Παπανδρέου αφού ανέφερε ότι ήταν αναγκαία η ανάμιξη των μεγάλων δυνάμεων στο Κυπριακό δέχτηκε να μεταβεί για συνομιλίες στην Ουάσιγκτον για επαφές με τον Αμερικανό Πρόεδρο και όχι με τον Ινονού (Χριστοδούλου, 1995, τ.2, σ.207)

Στις 11 Ιουνίου ο Μπολ μετέβηκε στην Άγκυρα όπου πληροφόρησε τον Ινονού για την νέα στάση της Αθήνας έναντι του Μακαρίου πράγμα που χαιρετίστηκε από την Άγκυρα. Ευχαριστώντας τις ΗΠΑ για την ανάμιξη της δέχτηκε να συναντηθεί με τον Αμερικανό Πρόεδρο (Χριστοδούλου, 1995, τ.2, σ.207)

Από τις επαφές των εμπλεκόμενων αποφασίστηκε ο διορισμός του Άτσεσον, ο οποίος θα εγκαθίστατο στην Γενεύη και θα έκανε ξεχωριστές συναντήσεις με τους εκπροσώπους των δυο χωρών. Με αυτόν τον τρόπο θα διεξαγόταν ένας ελληνοτουρκικός διάλογος με συντονιστή τον Άτσεσον ο οποίος αφού θα διαπίστωνε τις απόψεις θα προσπαθούσε προς επίλυση του προβλήματος συγκλίνοντας τις διστάμενες απόψεις (Τζερμιάς, 2000, σ.472)

Κατά τις επαφές ο Άτσεσον υπέβαλε δυο διαδοχικά σχέδια όπου στο πρώτο προνοούσε την παραχώρηση στην Τουρκία, κατά κυριαρχία, για εγκατάσταση στρατιωτικής βάσης, την χερσόνησο της Καρπασίας. Το υπόλοιπο νησί θα ενωνόταν με την Ελλάδα εκτός από δυο ή τρεις περιοχές, όπου οι Τούρκοι είχαν πλειοψηφία, που θα γίνονταν καντόνια. Οι υπόλοιποι Τουρκοκύπριοι που δεν θα συμπεριλαμβάνονταν στα πιο πάνω θα διοικούνταν από τουρκοκυπριακή διοίκηση με έδρα την Λευκωσία (Κληρίδης, 1989, σ.143-147)

Το πρώτο αυτό σχέδιο απορρίφτηκε από τον Μακάριο ως καθαρά διχοτομικό. Το δεύτερο σχέδιο προνοούσε τα ίδια πράγματα, με την διαφορά ότι μειωνόταν η έκταση που θα δινόταν στην Τουρκία και ότι η έκταση που θα δινόταν στην Τουρκία θα ήταν επ' ενοικίω και όχι κατά κυριαρχία (Τζερμιάς, 2000, σ.474)

Τα εν λόγω σχέδια απορρίφθηκαν όσο από την Τουρκία όσο και από τον Μακάριο (Τζερμιάς, 2000, σ.474). Ο Κληρίδης (1989, σ.155) αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η κηδεία και το θάψιμο των σχεδίων έγινε οριστικά μετά από την επιστολή του Παπανδρέου στο Άτσεσον στον οποίο εξηγούσε ότι το σχέδιο δεν μπορούσε να εφαρμοστεί.

3.5.1 Βομβαρδισμοί Τυλληρίας

Ενώ στην Γενεύη συζητούνταν ακόμη τα σχέδια Άτσεσον μια απρόοπτη πολεμική εμπλοκή διαμόρφωσε νέες καταστάσεις αφού το τετράημερο 7- 11 Αυγούστου 1964, έλαβαν χώρα αιματηρές μάχες στην Τυλληρία με τραγικό απολογισμό 154 νεκροί και 159 τραυματίες (Αφεντούλη, 2012, σ.235).

Από τα παράλια των τουρκοκυπριακών χωριών της περιοχής Μανσούρας μεταβιβάζονταν λαθραία στην Κύπρο όπλα και πυρομαχικά από την Τουρκία, τα οποία και διαμοιράζονταν στο εσωτερικό της Κύπρου, καθώς και άνδρες με στρατιωτική εκπαίδευση από την Τουρκία (Λάμπρου, 2004, σ.142)

Στην περιοχή υπήρχαν 500 άτομα που είχαν αποβιβαστεί το προηγούμενο διάστημα. Ενισχυμένοι άρχισαν να προωθούν τις θέσεις τους καταλαμβάνοντας στις 9/7/1964 την ψηλότερη κορφή της περιοχής την οποία και εξόπλισαν γερά. Πέραν τις στρατιωτικής της σημασίας στην περιοχή προκαλούνταν και προβλήματα στην συγκοινωνία (Λάμπρου, 2004, σ.142)

Ο Γρίβας, που από τον Ιούνιο είχε τεθεί επικεφαλής της άμυνας της Κύπρου, υπέδειξε επανειλημμένα την ανάγκη διάλυσης του θυλακίου. Παρόλα αυτά την 5 Αυγούστου κλήθηκε στην Αθήνα όπου του υποδείχτηκε από τον πρωθυπουργό Παπανδρέου και τον υπουργό Γαρουφαλιά ότι έπρεπε να αποφθεχτούν οι συγκρούσεις στην Κύπρο μιας και οι συνομιλίες στην Γενεύη βρίσκονταν σε κρίσιμο σημείο (Γαρουφαλίας, 1982, σ.149)

Παρόλο που ο Γρίβας υποσχέθηκε ότι θα αντιμετώπιζονταν οι τούρκικες προκλήσεις με αυτοσυγκράτηση εντούτοις την 7 Αυγούστου και αφού επέστρεψε στην Κύπρο, μετά από απόφαση της Κυπριακής κυβέρνησης, χωρίς της έγκριση της ελληνικής, άρχισαν οι επιχειρήσεις της Εθνικής Φρουράς για

διάλυση του θυλακίου. Στις συγκρούσεις που ακολούθησαν τούρκικα αεροπλάνα σφυροκόπησαν την περιοχή ενώ συγχρόνως έκαναν την εμφάνιση τους στις κυπριακές ακτές τούρκικα σκάφη απειλώντας εισβολή (Αποστολοπούλου, 2012, σ.18)

Η ελληνική κυβέρνηση εναντιώθηκε στις επιχειρήσεις της Μανσούρας, τις οποίες και θεώρησε ως αντιπερισπασμό του Μακαρίου στα σχέδια Άτσεσον, και ζήτησε ευθύνες τόσο από τον Μακάριο όσο και από τον Γρίβα (Κρανιδιώτης, 1987, τ.1,σ.223).

Η Κυπριακή κυβέρνηση προσέφυγε στο Συμβούλιο Ασφαλείας όπου κατά την συνεδρίαση της 9^{ης} Αυγούστου ο Έλληνας αντιπρόσωπος Δημήτρης Μπίτσιος προειδοποίησε ότι εάν η Τουρκία δεν σταματούσε τους βομβαρδισμούς, η Ελλάδα θα απέστειλε στην Κύπρο αεροπλάνα και στρατιωτική βοήθεια. Παράλληλα οι Ελληνικές δυνάμεις τέθηκαν σε συναγερμό ενώ ο Γρίβας, ο οποίος λίγο πριν είχε παραιτηθεί, μετά από παράκληση του Παπανδρέου τέθηκε εκ νέου επικεφαλής της Ε,Φ. Στην Κύπρο μετά από εισήγηση του Γρίβα κατέφθασαν και στάθμευσαν στο αεροδρόμιο Λακατάμιας 5 ελληνικά πολεμικά αεροσκάφη Χριστοδούλου, 1995,τ.2, σ.435)

Η εισβολή αποτραπεί μετά από έκκληση του Συμβουλίου Ασφαλείας προς την Τουρκία. Τα τούρκικα πλοία αφού παρέλαβαν τραυματίες, αξιωματικούς και τον Ντεκτάς αποχώρησαν από την Κύπρο ενώ τα ελληνικά αεροσκάφη επέστρεψαν στην Ελλάδα χωρίς να επιτεθούν ενάντιων τούρκικων στόχων (Λάμπρου, 2004, σ.146)

3.5.2 Παραλαβή Ρώσικου στρατιωτικού υλικού

Αφού διαφάνηκε ότι χωρίς αεροπορική κάλυψη η Μεραρχία της Κύπρου ήταν καταδικασμένη, αποφασίστηκε από την κυπριακή κυβέρνηση η αγορά και εγκατάσταση στην Κύπρο του σοβιετικού βληματικού συστήματος εδάφους αέρος SA-2. Ο Νίκος Κουρής (1997, σελ.93) αξιωματικός τότε του ελληνικού στρατού που υπηρετούσε τότε στο Τμήμα Σχεδίων της Διεύθυνσης

επιχειρήσεων του ΓΕΑ ήρθε στην Κύπρο προς αναζήτηση ιδανικών περιοχών για ανάπτυξη των βλημάτων.

Μετά από πολλές συζητήσεις η ελληνική κυβέρνηση παραχώρησε ένα πλοίο για την μεταφορά του πολεμικού υλικού από την Αλεξάνδρεια στην Κύπρο. Συμφωνήθηκαν να γίνουν τρία ταξίδια. Το πρώτο έγινε με επιτυχία αλλά στην συνέχεια η είδηση διέρρευσε (Κρανιδιώτης, 1985, τ.1, σ.310).

Ενώ είχε παραλειφθεί, παρεμφερές υλικό του συστήματος και ενώ υλικό βρισκόταν στην Αίγυπτο, μετά από πιέσεις των ΗΠΑ στην ελληνική κυβέρνηση ματαιώθηκε η άφιξη του συστήματος στην Κύπρο (Κουρής, 1997, σ.93)

3.6 Έκθεση Γκάλο Πλάζα

Στις 9/9/1964, ο Τουαμιόγια πέθανε και διορίστηκε, στις 16 του ίδιου μήνα, ως νέος μεσολαβητής ο πρώην πρόεδρος του Ισημερινού Γκάλο Πλάζα Λάσο. Ο νέος μεσολαβητής υπέβαλε την έκθεση του στον Γενικό Γραμματέα στις 26/3/1965, στην οποία υποστήριζε τη δημιουργία ενός ενιαίου ανεξάρτητου και κυρίαρχου κυπριακού κράτους, με πλήρη κατοχύρωση των δικαιωμάτων των τουρκοκυπρίων και τον αποκλεισμό της ένωσης και της διχοτόμησης (Αποστολοπούλου, 2012,σ.18)

Η ελληνική πλευρά, Αθήνα και Λευκωσία, αποδέχτηκε τις εισηγήσεις Πλάζα και πρότεινε την διεξαγωγή συνομιλιών με την Τουρκία υπό την εποπτεία Πλάζα. Αντίθετα η Τουρκία απέρριψε τις προτάσεις Πλάζα, στον οποίο απέδωσαν μεροληπτικότητα. Με αυτό τον τρόπο ναυάγησαν οι προσπάθειες του Πλάζα να βγάλει το Κυπριακό από το γεωπολιτικό και στρατιωτικό πλέγμα στο οποίο ήθελε να ρυθμίσει ο Άτσεσον (Αποστολοπούλου, 2012, σ.19)

3.7 Ελληνοτουρκικός διάλογος 1965-1967

Η πολιτική Παπανδρέου μετά το ναυάγιο των σχεδίων Άτσεσον ήταν, 1) Η επαναφορά στην πρώτη γραμμή της πολιτική της ένωσης, βάση των σχεδίων Άτσεσον με απευθείας συζητήσεις με την τούρκικη κυβέρνηση και 2) επιβολή

ελέγχου προς τον Μακάριο τον οποίο θεωρούσε απειλή για την υλοποίηση της πολιτικής αυτής (Χριστοδούλου, 1987, τ.2, σ227)

Ο Παπανδρέου εφιστούσε την προσοχή ότι δεν μπορούσε να συνεχιστεί η τακτική του Μακαρίου ο οποίος έπαιρνε πρωτοβουλίες, με τις οποίες απειλείτο ο πόλεμος, στον οποίο καλείτο να εμπλακεί η Ελλάδα χωρίς η ίδια να είναι ενήμερη και να έχει ευκαιρία εκτίμησης της κατάστασης και να παίρνει η ίδια τις αποφάσεις για τόσο σοβαρά θέματα, όπως είναι ο πόλεμος (Χατζηβασιλείου, 2010, σ.179).

Στην Ελλάδα ο Παπανδρέου συνέχισε την εκστρατεία του για την ένωση. Σε δημόσιες του δηλώσεις επαναλάμβανε ότι μοναδική λύση ήταν η ένωση και εκείνο που απέμενε ήταν ο τρόπος πραγματοποίησης της. Σε μία ομιλία του διακήρυξε ότι η ένωση ερχόταν και ότι ο ρόλος της Κύπρου μετά την ένωση ήταν, με μέσα ειρήνης να συνεχίσει την πορεία του Μεγαλέξανδρου στην Ανατολή. Αυτά προκάλεσαν τις αντιδράσεις της Τουρκίας. Ο Τούρκος υπουργός εξωτερικών δήλωνε χαρακτηριστικά ότι ούτε η ανατολή αλλά ούτε η Κύπρος θα μπορούσαν να γίνουν τα σημεία εκκίνησης του ελληνισμού παρά μόνο ο τάφος αυτών που σκέφτονταν με αυτόν τον τρόπο (Χριστοδούλου, 1995, τ.2, σ.224)

Συνοψίζοντας τις συζητήσεις της περιόδου 1964-1967 η λύση του Κυπριακού περιστρεφόταν γύρω από την Ένωση. Λίγο πριν την πτώση της κυβέρνησης Παπανδρέου, κυκλοφορούσε η ιδέα κάποιας συνοριακής παραχώρησης στον Έβρο για να εξασφαλιστεί και η συγκατάθεση του Μακαρίου (Ηρακλείδης, 2002,σ.127)

Την κυβέρνηση Παπανδρέου που παραιτήθηκε στις 15/7/1965 διαδέχθηκε στις 17 Σεπτεμβρίου του ίδιου χρόνου η κυβέρνηση Στεφανόπουλου που παρέμεινε στην εξουσία μέχρι την 21/12/1966 (Ρίζας, 2000,σ.184)

Η κυβέρνηση Στεφανόπουλου, ο οποίος ήταν από τους σφοδρούς πολέμιους του Παπανδρέου (Ρίζας, 2000, σ.184) αποδεχόταν τόσο τον ρόλο του εθνικού κέντρου καθώς και την λύση στα πλαίσια της ένωσης. Προσπάθησε να

προωθήσει την λύση παραχωρώντας μια από τις δυο βρετανικές βάσεις στην Τουρκία. Σε αντίθεση όμως με τον Παπανδρέου προσπαθούσε να εξασφαλίσει την συγκατάθεση του Μακαρίου (Χατζηβασιλείου, 2010, σ.180)

Οι ελληνοτουρκικές συνομιλίες συνεχίστηκαν και στις 17/12/1966 συναντήθηκαν οι υπουργοί εξωτερικών των δυο χωρών ναύαρχο Τούμπα και Τσαγλαγιαγκλίν αντίστοιχα. Παρόλο που οι θέσεις των δυο χωρών δεν συμφωνούσαν εντούτοις διαφάνηκε ελικρινής ανταλλαγή απόψεων και κλίμα εμπιστοσύνης σε σημείο που η Τουρκία με σωστά ανταλλάγματα δεν θα ήταν αντίθετη στην Ένωση (Ηρακλείδης, 2002, σ.128)

Γεγονός που διατάραξε ακόμη περισσότερο τις σχέσεις Στεφανόπουλου με τον Μακάριο ήταν η παραλαβή τον Νοέμβριο του 1966 φορτίο τσεχοσλοβάκικων όπλων. Το γεγονός αυτό καταγγέλθηκε από τον Γρίβα στον Στεφανόπουλο με τον ισχυρισμό ότι ο εξοπλισμός δεν προοριζόταν για την Αστυνομία αλλά για τους οπαδούς του Μακαρίου. Με τις αντεγκλήσεις που ακολούθησαν, το γεγονός περιέλαθε στην γνώση της Τουρκίας με αποτέλεσμα να αντιδράσει και ο οπλισμός τελικά να παραδοθεί στην δύναμη του ΟΗΕ (Αποστολοπούλου, 2012,σ.20)

Ο ελληνοτουρκικός διάλογος συνεχίστηκε και από την υπηρεσιακή κυβέρνηση Παρασκευόπουλου που διαδέχθηκε στις 22/12/1966 την κυβέρνηση Στεφανόπουλου (Αποστολοπούλου, 2012,σ.20)

Στις 6 Φεβρουαρίου ο βασιλιάς Κωνσταντίνος συγκάλεσε συμβούλιο του Στέμματος στο οποίο συμμετέσχε και ο Μακάριος. Σκοπός ήταν να πειστεί ο Μακάριος να υποχωρήσει από τις απόψεις του και να επιτρέψει στην ελληνική κυβέρνηση να συνεχίσει τον διάλογο με την Τουρκία για εξεύρεση λύσης του κυπριακού. Στις 14/4/1967, ο Κωνσταντίνος ανέθεσε την κυβέρνηση στον Κανελλόπουλο, ο οποίος αφού διέλυσε την βουλή προκήρυξε εκλογές για τις 28/5/1967(Αποστολοπούλου, 2012, σ.20)

Κεφάλαιο 4

Από την χούντα στην εισβολή -1967-1974

4.1 Πραξικόπημα των συνταγματαρχών

Οι εκλογές δεν έμελλε να διεξαχθούν ποτέ μιας και την 21/4/1967 μια ομάδα Ελλήνων συνταγματαρχών εκμεταλλευόμενοι την κατάσταση που επικρατούσε και με πρόφαση την κατάσταση στο εσωτερικό πολιτικό μέτωπο, επέβαλλαν με στρατιωτικό πραξικόπημα και χωρίς αντίσταση την εξουσία τους στην Ελλάδα (Κουτσογιάννης, 2007, σ.28)

Οι ενέργειες και πράξεις του καθεστώτος που ακολούθησαν οδήγησαν με μαθηματική ακρίβεια στην τούρκικη εισβολή. Η πολιτική του καθεστώτος υπήρξε αλλοπρόσαλλη και τυχοδιωκτική δίνοντας στην Τουρκία, με το πραξικόπημα, να εισβάλλει στην Κύπρο (Ηρακλείδης, 2002, σ.128)

4.1.2 Το φιάσκο του Έβρου

Ο Κολλίας διορίστηκε από τους συνταγματάρχες ως πρωθυπουργός της Ελλάδας αλλά αυτός που πραγματικά κυβερνούσε την χώρα ήταν ο αρχηγός της ομάδας, ο Παπαδόπουλος (Κληρίδης, 1989, σ.201).

Η χούντα θέλοντας να σημειώσει μια πολιτική επιτυχία για σταθεροποίηση της θέσης της, χωρίς προετοιμασία και όντας άπειρη σε θέματα πολιτικής ζήτησε συνάντηση, υψηλού επιπέδου, με την Τουρκία για συζήτηση του Κυπριακού. Η συνάντηση στον Έβρο, 9 Σεπτεμβρίου, γράφοντας χαρακτηριστικά ο Κληρίδης (1989,σ.201) κατέληξε σε φιάσκο αποκαλύπτοντας στην Τουρκία την αδεξιότητα, απειρία και την αφέλεια της ελληνικής κυβέρνησης.

Οι δυο χώρες συμφώνησαν ότι η Κύπρος έπρεπε να ενταχθεί στο δυτικό σύστημα άμυνας για εξουδετέρωση του κίνδυνου του κομμουνισμού (Παντελής, 1986, σ.411). Ο Τούρκος πρωθυπουργός Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ δεν ήταν διατεθειμένος να συζητήσει την λύση στην βάση της ένωσης ενώ η ελληνική πλευρά είχε πλήρως υποτιμήσει την τούρκικη (Τζερμιάς, 2000, σ.476)

4.2 Η κρίση της Κοφίνου

Στην Κύπρο οι δυο πλευρές ανασυντάσσονταν και σύμφωνα με την UNFICYP κατά το 1967 στην Κύπρο σημειώθηκαν πέραν των 600 περιστατικών ανταλλαγής πυροβολισμών (Παντελής, 1986, σ.411)

Εντωμεταξύ στην Κοφίνου σημειώθηκε μεγάλη ένταση. Συγκεκριμένα ο διοικητής των Τουρκοκύπριων μαχητών της περιοχής απαγόρευσε τις αστυνομικές περιπόλους στην περιοχή και την 15/11/1967 αστυνομική περίπολος αντιμετώπισε τούρκικα πυρά. Αμέσως η Εθνική Φρουρά, υπό τις οδηγίες Γρίβα, επέμβηκε και στις συγκρούσεις που ακολούθησαν σκοτώθηκαν 22 Τούρκοι και 9 τραυματίστηκαν ενώ επίσης σκοτώθηκαν δυο εθνοφρουροί (Λάμπρου, 2004, σ.211)

Αμέσως η Τουρκία απείλησε να προχωρήσει σε βομβαρδισμούς, προειδοποιώντας τον ΟΗΕ ότι εάν δεν διώχονταν από την περιοχή τα ελληνικά στρατεύματα, αμέσως θα ξεσπούσε μια κρίση πέραν των ορίων της Κύπρου. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η βία να σταματήσει σε λίγες ώρες (Τζερμιάς, 2000, σ.476).

Το επόμενο πρωί η Τούρκικη βουλή έδωσε άδεια στην κυβέρνηση να αναλάβει εάν το θεωρούσε αναγκαίο στρατιωτική δράση. Εικοσιπέντε τούρκικα βομβαρδιστικά τέθηκαν σε επιφυλακή στην βάση Ιντσιρλίκ, τα αεροδρόμια έκλεισαν για το κοινό ενώ έξι φρεγάτες και δυο άλλα πλοία απέπλευσαν στο Αιγαίο. Επίσης η Τουρκία συγκέντρωσε στρατό και πυροβόλα στα σύνορα με την Ελλάδα ενώ προετοιμάστηκε και δύναμη εισβολής για την Κύπρο (Malley & Craig, 2002, σ.234-236).

Ο Ντεμιρέλ δήλωσε ότι η Τουρκία θα έκανε οτιδήποτε ήταν δυνατό για να προστατέψει τους τουρκοκυπρίους ενώ διαδηλώσεις στην Τουρκία απαιτούσαν πόλεμο με την Ελλάδα. Ενώ τούρκικα αεροσκάφη πετούσαν στον κυπριακό εναέριο χώρο πολίτες των ΗΠΑ εγκατέλειπαν την Κύπρο ενώ οι βρετανοί πολίτες μεταφέρθηκαν στην βάση Δεκέλειας (Malley & Craig, 2002,σ.234-236)

Οι έλληνες συνταγματάρχες πανικοβλήθηκαν από τον φόβο ενός γενικού πολέμου με μια ανώτερη στρατιωτική δύναμη και ανακάλεσαν στην Αθήνα τον Γρίβα. Οι Τούρκοι συνέχιζαν να συγκεντρώνουν στρατό απέναντι από την Κύπρο και εξόπλιζαν τα αεροπλάνα με βόμβες περιλαμβανομένων και ναπάλμ. Την ίδια ώρα πληροφορίες των Αμερικανών ανέφεραν ότι η ελληνική αεροπορία ετοιμαζόταν να χτυπήσει τούρκικα αποβατικά πλοία (Malley & Craig, 2002, σ.234-236)

4.2.1 Η εκδίωξη της Ελληνικής μεραρχίας και οι συνέπειες

Ο ειδικός απεσταλμένος του Τζόνσον, Σάιρους Βανς, ο Καναδός πρωθυπουργός Λέστερ Πίρσον ο ΟΗΕ και το NATO κινητοποιήθηκαν για να αποτρέψουν μια κλιμάκωση, που θα διέλυε τη νοτιοανατολική πτέρυγα του NATO (Χριστοδουλίδης 2010, σ.184)

Τα μεσάνυκτα της 17 Νοεμβρίου η Τουρκία απέστειλε τελεσίγραφο απαιτώντας άμεση αποδοχή των ωρών της άλλως θα προχωρούσε άμεσα σε εισβολή. Τα πέντε κύρια αιτήματα ήταν: 1) Ανάκληση του Γρίβα, 2) απόσυρση από το νησί όλων των ελληνικών δυνάμεων που στράτευαν στην Κύπρο από το 1964, 3) να σταματήσουν οι πιέσεις στους τουρκοκύπριους, 4) να πληρωθούν αποζημιώσεις στα θύματα και 5) να αφοπλιστούν οι ελληνοκυπριακές οργανώσεις συμπεριλαμβανομένου και της Εθνικής Φρουράς (Παντελής, 1986, σ.412)

Τελικά ανακλήθηκε τόσο ο Γρίβας ενώ απεχώρησε και η ελληνική μεραρχία από την Κύπρο. Όσο αφορά την Εθνική Φρουρά αυτή δεν διαλύθηκε χάρις στην επιμονή και άρνηση του Μακαρίου. Η απομάκρυνση της μεραρχίας άνοιξε τον δρόμο για την τούρκικη εισβολή και την εδαφική διχοτόμηση (Κρανιδιώτης, 1985, τ.1, σ.481)

Τα γεγονότα Νοεμβρίου και ειδικότερα η αποχώρηση της ελληνικής μεραρχίας από την Κύπρο έδωσαν την ευκαιρία στους Τουρκοκυπρίους να ανακτήσουν τα εδάφη που έχασαν οι οποίοι πλέον εμφανίζονταν ως μια οργανωμένη αυτοδύναμη οντότητα, με την σύσταση της λεγόμενης «Τουρκοκυπριακής Προσωρινής Διοίκησης» (Κρανιδιώτης, 1985, τ.1, σ.493)

Ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Ιχσαν Τσιακλαγιακλίν, σε ομιλία του στις 22 Δεκεμβρίου 1967, αναφερόμενος στις συνέπειες της αποχώρησης των ελληνικών δυνάμεων ανέφερε χαρακτηριστικά ότι είχε μεταβληθεί η ισορροπία δυνάμεων και το γεγονός ήταν σημαντικό για την ασφάλεια των τουρκοκυπρίων. Συνεχίζοντας ανέφερε «Η αποχώρηση των ελληνικών δυνάμεων έχει εκμηδενίσει μιας στρατιωτική παρουσία, που θα μπορούσε να οδηγήσει βίαια στην ένωση. Η νέα φορά των πραγμάτων, μετά την κρίση δεν έχει επηρεάσει μόνο την ισορροπία δυνάμεων στο νησί, αλλά αποτελεί μια σημαντική εξέλιξη σχετικά με την τελική λύση» (Κρανιδιώτης, 1985, τ.1, σ.493)

4.3 Ενδοκυπριακές συνομιλίες

Η απόσυρση της μεραρχίας κατέδειξε ότι η Ένωση δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί με στρατιωτικά μέσα. Επομένως η μόνη λύση ήταν η οδός της ανεξαρτησίας. Την 12.1.1968 ο Μακάριος δήλωνε την ανάγκη στροφής από την πολιτική του ευκταίου, δηλαδή της ένωσης, στην πολιτική του εφικτού, δηλαδή της ανεξαρτησίας. (Λάμπρου, 2004, σ.206). Έτσι ο Μακάριος για την έγκριση της νέας πολιτικής από τον λαό κήρυξε εκλογές που διεξήχθησαν την 25/2/1968 με νικητή τον ίδιο με ποσοστό 95,45% έναντι 3,71 του Τάκη Ευδόκα (Παπαδημήτρης, 2010, σ.69).

Παράλληλα με τις προεδρικές εκλογές για την ανάδειξη Προέδρου οι τουρκοκύπριοι προγραμματίζουν την διεξαγωγή «εκλογών» για την ανάδειξη αντιπροέδρου στις περιοχές που έλεγχαν. Αρχικά πέρα του Κουτσιούκ υπέδειξε ενδιαφέρον ο Μεχμέτ Ζεκκία ο οποίος όμως αποσύρθηκε μετά από επέμβαση της Τουρκίας (Παπαδημήτρης, 2010, σ.69).

Ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών Πιπινέλης συναντήθηκε στις 2 Φεβρουαρίου με τον Τούρκο ομόλογο του Τσιακλαγιακλίν στην Ελβετία και τον έπεισε να ενεργήσουν ώστε οι δυο κοινότητες στην Κύπρο να αρχίσουν διάλογο για την λύση του Κυπριακού στα πλαίσια της ανεξαρτησίας (Λάμπρου, 2004, σ.207).

Οι δικαιοδικές συνομιλίες διεξήχθησαν σε δυο φάσεις. Η πρώτη περίοδος διεξήχθη από τον Ιούνιο του 1968 μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1971 με κύριους συνομιλητές τους Κληρίδη και Ντεκτάς. Οι συνομιλίες αυτές οδηγήθηκαν σε αδιέξοδο με την κυριότερη διαφωνία των δυο κοινοτήτων να εστιάζεται στην τοπική αυτοδιοίκηση (Χριστοδουλίδης, 2010^A, σ.187-189).

Η δεύτερη φάση των συνομιλιών ξεκίνησε στις 8/6/1972 με την συμμετοχή των Κληρίδη, Ντεκτάς και Οζάριο Τεφάλ ως ειδικού απεσταλμένου του Γενικού Γραμματέα. Τις συνομιλίες είχαν ενισχύσει και οι συνταγματολόγοι Μιχάλης Δέκλερης από Ελλάδα και Ορχάν Αλτικατσιή από Τουρκία, οι οποίοι είχαν συμβουλευτικό ρόλο. Παρόλο που πού με τους συνταγματολόγους υπήρξε πρόοδος εντούτοις οι διαμάχες μεταξύ των ελληνοκυπρίων, οι σχέσεις Αθήνας και Λευκωσίας και ταυτόχρονα οι αυξανόμενες απαιτήσεις των Τουρκοκυπρίων δεν οδήγησαν σε διέξοδο μέχρι που οδηγηθήκαμε στην Τούρκικη εισβολή (Χριστοδουλίδης, 2010^A, σ.190-193).

Η Ελλάδα παρόλο που δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την έναρξη του διαλόγου εντούτοις δεν διέθετε τα μέσα επιβολής των απόψεων της στον Μακάριο ενώ τελείως διαφορετικά ήταν τα πράγματα με την Άγκυρα. Αυτό γιατί η τουρκοκυπριακή κοινότητα, όχι μόνο εξαρτιόταν από εκείνη για την επιβίωση της αλλά επιζητούσε τις συμβουλές της τούρκικης κυβέρνησης. Έτσι σημαντική για την εξέλιξη του διαλόγου δεν αποτελούσαν οι σχέσεις μεταξύ των κυβερνήσεων Ελλάδας και Τουρκίας αλλά οι σχέσεις μεταξύ Αθήνας και Λευκωσίας (Δέκλερης, 2003, σ.54).

4.3.1 Αντιπαράθεση στην Ελληνική κοινότητα

Στις τάξεις της τούρκικης κοινότητας σημειώθηκε από νωρίς μια ενότητα, η οποία ήταν αποτέλεσμα της επικράτησης των εξτρεμιστών με την χρήση βίας,

εξαναγκασμού ακόμη και δολοφονιών. Αντίστροφα στου κόλπους της ελληνικής κοινότητας υπήρχαν αντιπαραθέσεις οι οποίες έφτασαν μέχρι την ένοπλη σύγκρουση μεταξύ του επίσημου κράτους, δηλαδή των υποστηρικτών του προέδρου Μακάριου και των αντιμακαριακών. Η εν λόγω σύγκρουση οξύνθηκε περισσότερο με την άνοδο της χούντας στην Ελλάδα (Καζαμίας, 2010,σ.13).

Ταυτόχρονα με τις δικαιοδικές συνομιλίες στην Λευκωσία μαινόταν ενδοελληνικός εμφύλιος σπαραγμός. Αρχικά ιδρύθηκε το λεγόμενο Εθνικό Μέτωπο με ιδιαίτερα επικίνδυνη δράση όπως επιθέσεις εναντίων πολιτικών στόχων, απαγωγές υπουργών και απόπειρες δολοφονιών με κυριότερη αυτήν εναντίων του Μακαρίου στις 8/3/1970 (Αποστολοπούλου, 2012, σ.23)

Τον Μάιο του 1970 το Εθνικό Μέτωπο διαλύθηκε ενώ ένα χρόνο αργότερα το ρόλο του ανέλαβε η ΕΟΚΑ Β στους κόλπους της οποίας ενταχθεί τα μέλη του Εθνικού Μετώπου. Την ίδρυση και ηγεσία της ΕΟΚΑ Β ανέλαβε ο Γρίβας ο οποίος από τα γεγονότα του 1967 βρισκόταν ανεπίσημα σε περιορισμό στην οικία του.

Η δράση της ΕΟΚΑ Β επικεντρώθηκε στον εξαναγκασμό σε παραίτηση Μακαρίου με βομβιστικές επιθέσεις, απαγωγές και δολοφονίες. Επίσης έγιναν διάφορα σχέδια πραξικοπήματος με κυριότερο τον Φεβρουάριο του 1972 που αποτράπηκε από την κινητοποίηση του λαού και των δυνάμεων ασφάλειας που συγκεντρώθηκαν έξω από την Αρχιεπισκοπή (Αποστολοπούλου, 2012,σ.25)

4.4 Ελλάδα και κάθοδος Γρίβα στην Κύπρο

Οι απόψεις κατά πόσο η έλευση του Γρίβα στην Κύπρο έγινε με δική του πρωτοβουλία είτε με την συγκατάθεση του Παπαδόπουλου, με σκοπό τον εξαναγκασμό του Μακαρίου να πειθαρχήσει στο εθνικό κέντρο, δίστανται.

Ο Παπαδόπουλος πίεζε τον Μακάριο σε υποχωρήσεις και αυτός ήταν που πήρε πρωτοβουλίες για την έναρξη των ενδοκυπριακών συνομιλιών. Ο Γρίβας ακολουθούσε υποστήριζε την ένωση αντίθετα προς την γραμμή ανεξαρτησίας

που υποστήριζε ο Παπαδόπουλος ιδίως μετά τα γεγονότα του 1967 (Λάμπρου, 2004, σ.328)

Ωστόσο πρέπει να τονιστεί ότι εντός τους κόλπους της χούντας υπήρχαν στρατιωτικοί που διαφωνούσαν με τον Παπαδόπουλο με σημαντικότερο όλων τον Δημήτρη Ιωαννίδη η επιρροή του οποίου στην χούντα συνεχώς αυξανόταν. Ο Ιωαννίδης ήταν υποστηρικτής της ένωσης και δεν ενέκρινε την λύση ανεξαρτησίας (Λάμπρου, 2004, σ.328)

4.4.1 Τα τσεχοσλοβάκικα όπλα και η ένταση της κρίσης

Τον Ιανουάριο του 1972, η κρίση στις σχέσεις μεταξύ των της ελληνικής και κυπριακής κυβέρνησης κορυφώνεται για το θέμα των τσεχοσλοβάκικων όπλων, τα οποία εισήγαγε η κυπριακή κυβέρνηση για να εξοπλίσει το εφεδρικό σώμα της Αστυνομίας. Η ελληνική κυβέρνηση της χούντας απαίτησε από τον Μακάριο αρχικά να παραδώσει τον οπλισμό στην Εθνική Φρουρά και κατόπιν άρνησης του, λόγω του γεγονότος ότι δεν εμπιστευόταν την Ε.Φ, του ζητήθηκε να τον παραδώσει στα Η.Ε (Κρανιδιώτης, 1983,σ78).

Η έλευση του οπλισμού είχε ανακαλυφθεί από τους πράκτορες του Γρίβα, ο οποίος με την σειρά του με τελεσίγραφο προς τον Μακάριο τον διέταξε να διώξει όλους τους αριστερούς από την κυβέρνηση και να εκδιώξει τους αντιχουντικούς υπουργούς. Απαίτησε επίσης από τον Μακάριο τον σχηματισμό μιας κεντροδεξιάς κυβέρνησης εθνικής ενότητας, αποκλεισμός ΑΚΕΛ και ΕΔΕΚ, συμπεριλαμβάνοντας μετριοπαθείς Γριβικούς (Χριστοδούλου, 1995, σ.294).

Η άφιξη των όπλων έθεσε σε συναγερμό και την Τουρκία η οποία φοβόταν ότι τα όπλα θα εξόπλιζαν την αστυνομία νότια του νησιού, ώστε η Εθνική Φρουρά να δύναται να κινηθεί στο βορρά για αντιμετώπιση τούρκικης εισβολής. Ο Τούρκος πρωθυπουργός Νιχάτ Ερίμ, ζήτησε την παράδοση του οπλισμού στον ΟΗΕ απειλώντας εκ νέου με εισβολή (Malley& Craig, 2002, σ.249).

Στις 14/2/1972 ο Μακάριος ανακάλυψε σχέδια, με εμπλοκή της χούντας, για πραξικόπημα το οποίο αποτράπηκε κατόπιν επέμβασης των ΗΠΑ. Είχε

προηγηθεί επίσκεψη του Κληρίδη προς τον Αμερικανό Πρέσβη από τον οποίο ζητήθηκε η παρέμβαση του Αμερικανού προέδρου (Κληρίδης, 1990, τ.3, σ.131-137).

4.5 Πολιτικές μεταβολές και στην Τουρκία

Στις 12/3/1971, οι στρατιωτικοί στην Άγκυρα ανέτρεψαν την κυβέρνηση Ντεμιρέλ αναθέτοντας την πρωθυπουργία στον καθηγητή Νιχάτ Ερίμ. Η κρίση στην Τουρκία, που κρατούσε από το 1968, υπήρξε αποτέλεσμα της αποτυχίας των οικονομικών προγραμμάτων των τούρκικων κυβερνήσεων, με αποτέλεσμα η χώρα να αντιμετωπίζει οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα (Κρανιδιώτης, 1985, τ.2, σ.70)

Οι επιπτώσεις της αλλαγής σκυτάλης έγιναν αμέσως αισθητές στο Κυπριακό. Ο νέος πρωθυπουργός ήταν από τους εμπνευστές και συντάκτες των συνθηκών Ζυρίχης-Λονδίνου. Ο Ερίμ ο οποίος κατέκρινε τον Τσιακλαγιακλίν για παθητική στάση στο Κυπριακό, έσπευσε να τονίσει ότι το Κυπριακό θα ήταν άμεση προτεραιότητα της κυβέρνησης του (Κρανιδιώτης, 1985, τ.2, σ.70)

Συνεπεία της νέας πολιτικής, ήταν η σκλήρυνση της στάσης της Τουρκίας και κατά συνέπεια των τουρκοκυπρίων, στην ενδοκυπριακές συνομιλίες οδηγώντας τις σε αδιέξοδα (Κρανιδιώτης, 1985, τ.2, σ.70)

4.5.1 Αλλαγή σκυτάλης στην δικτατορία

Ο Παπαδόπουλος, παρόλο που αναγνωρίστηκε από τους συνωμότες, ως αρχηγός τους εντούτοις αντιμετώπισε σοβαρή εσωτερική αντιπολίτευση. Υπήρξαν περιπτώσεις που σώθηκε από τον Ιωαννίδη, ο οποίος εργαζόταν μεθοδικά για την δική του επικράτηση αποκτώντας διαρκώς αυξανόμενη επιρροή (Λάμπρου, 2004, σ.397-402).

Η κατάσταση της οικονομίας στην Ελλάδα που παρουσίαζε το 1972 σημαντική άνοδο, επιδεινώθηκε το 1973. Ο φοιτητικός κόσμος άρχισε να διαδηλώνει την αντίθεση του στην δικτατορία και εκδηλώθηκαν ταραχές σε Αθήνα και

Θεσσαλονίκη με αποτέλεσμα να χρησιμοποιηθεί βία από την Αστυνομία (Λάμπρου, 2004, σ.397-402).

Θέλοντας να κατευνάσει τα πνεύματα ο Παπαδόπουλος έκανε κάποια δημοκρατικά ανοίγματα αναθέτοντας την κυβέρνηση σε πολιτικούς, υπό του Σπύρου Μαркеζίνη με απώτερο σκοπό την διεξαγωγή εκλογών. Στις 15/11/1973, χιλιάδες φοιτητές κατέλαβαν το κτίριο του Μετσόβιου Πολυτεχνείου με αποτέλεσμα να σημειωθούν συγκρούσεις. Η εξέγερση καταστάληκε τελικά στις 17 Νοεμβρίου με πολύ αιματηρό τρόπο. Την επικρατούσα κατάσταση εκμεταλλεύτηκε ο Ιωαννίδης ο οποίος ανέτρεψε τον Παπαδόπουλο στις 25 Νοεμβρίου ματαιώνοντας την προσπάθεια Μαркеζίνη επαναφοράς της Δημοκρατίας (Κρανιδιώτης, 1985, σ.314).

Ο Ιωαννίδης δεν κατέλαβε κάποιο αξίωμα αλλά ήταν ο άνθρωπος που κινούσε τα νήματα. Πρωθυπουργός διορίστηκε ο Αδαμάντιος Ανδρουτσόπουλος ενώ πρόεδρος ο Γκιζίκης. Το υπουργείο εξωτερικών ανέλαβε ο διπλωμάτης Σπύρος Τετενέ (Τζερμιάς, 2000, σ.479).

4.6 Αντιπαράθεση στο Αιγαίο

Μια άλλη σημαντική πτυχή που είχε η όξυνση των ελληνοτουρκικών σχέσεων λόγω του Κυπριακού ήταν αντιπαράθεση και σε άλλα διμερή ζητήματα όπως το θέμα Αιγαίου. Η εν λόγω αντιπαράθεση οξύνθηκε με την ταυτόχρονη άνοδο στην εξουσία των δύο χωρών του Ιωαννίδη και του Μπουλέτ Ετζεβίτ (Λάμπρου 2004, σ.403)

Ο Νταβούτογλου σχολιάζοντας την σημασία του Αιγαίου αναφέρει ότι αποτελεί το σημαντικότερο θαλάσσιο κομβικό σημείο της Ευρασιατικής παγκόσμιας ηπείρου στην κατεύθυνση Βορρά νότου. Το Αιγαίο βρίσκεται σε κοντινή απόσταση από τις τρεις ηπείρους και παρέχει την δυνατότητα ανοίγματος σε αυτές χωρίς χερσαίο εμπόδιο, αποτελώντας κατά αυτόν τον τρόπο στρατηγικής σημασίας όχι μόνο για τις Ελλάδα και Τουρκία αλλά και για τις παράκτιες χώρες του Εύξεινου Πόντου καθώς και για όλες τις παγκόσμιες και περιφερειακές

δυνάμεις που έχουν την ανάγκη ενός εμπορικού και μεταφορικού κόμβου (Νταβούτογλου, 2010,σ.267)

Η αρχή της διένεξης ξεκίνησε με την άρνηση της Τουρκίας να υπογράψει την Συνθήκη της Γενεύης το 1958 για την υφαλοκρηπίδα επειδή σε αυτήν αναγνωρίζεται ότι και τα νησιά έχουν υφαλοκρηπίδα. Η Τουρκία δεν το αποδέχεται και υποστηρίζει ότι η χάραξη στο Αιγαίο πρέπει να γίνει στο μέσο της απόστασης των ηπειρωτικών κορμών των δυο χωρών (Λάμπρου 2004, σ.403)

Η αντιπαράθεση στο Αιγαίο αποτελεί , μαζί με το Κυπριακό και το ζήτημα της Θράκης, κύρια πηγή αντιπαράθεσης μεταξύ των δυο χωρών. Η αντιπαράθεση προκαλείται από τις διαδοχικές διεκδικήσεις της Τουρκίας πάνω στα θαλάσσια και εναέρια καθεστώτα του Αιγαίου Πελάγους. Οι διεκδικήσεις αφορούν τόσο στην καθιέρωση νέων ζωνών όσο και στην αμφισβήτηση του καθεστώτος που έχει διαμορφωθεί στην περιοχή με διεθνείς συμβάσεις , αποφάσεις διεθνών οργανισμών και νόμιμες μονομερείς ενέργειες (Ροζάκης, 1991, σ.276)

Η Ελλάδα ξεκίνησε διερευνητικές διατρήσεις για πετρέλαιο στο βόρειο Αιγαίο το 1973, αλλά το Νοέμβριο η Τουρκία έδωσε δικαιώματα για έρευνες σε περιοχές που η Ελλάδα θεωρεί δικές της. Έτσι δημιουργήθηκε η συνεχιζόμενη μέχρι τις ημέρες μας διαμάχη (Malley& Craig, 2002,σ.283-285).

Τον Φεβρουάριο του 1974 η Αθήνα ανακοίνωσε την ανακάλυψη μεγάλων κοιτασμάτων φυσικού αερίου κοντά στην Θάσο διεκδικώντας όλα τα δικαιώματα των ελληνικών υδάτων και της υφαλοκρηπίδας. Τέλος Μαρτίου, ελληνικά αεροσκάφη αναχαιτίσαν τούρκικα, τα οποία παραβίασαν τον ελληνικό εναέριο χώρο (Malley& Craig, 2002,σ.283-285).

Ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Τουράν Γκιουνές , δήλωσε ότι η Τουρκία δεν θα επέτρεπε την μετατροπή του Αιγαίου σε ελληνική λίμνη και η Τουρκία έστειλε ερευνητικό πλοίο με την συνοδεία 32 πολεμικών πλοίων στην αμφισβητούμενη περιοχή για διεξαγωγή ερευνών. Η ένταση κλιμακώθηκε στο

τέλος Ιουνίου ανακοινώνοντας την επέκταση των ερευνών σε άλλες περιοχές, δίνοντας τέσσερις άδειες έρευνας. Στην περιοχή αναπτύχθηκαν και ελληνικά πλοία ενώ η κατάσταση εκτονώθηκε όταν μετά από παρέμβαση των Αμερικανών το τούρκικο ερευνητικό πλοίο απεχώρησε (Malley& Craig, 2002,σ.283-285).

Καθ' όλη την διάρκεια της Αιγιακής κρίσης, οι ελληνικές και τουρκικές δυνάμεις τέθηκαν σε επιφυλακή και το ναυτικό των δυο χωρών έκανε επικινδύνους λυγμούς (Malley& Craig, 2002,σ.283-285).

Μία άλλη σημαντική όψη όσο αφορά τον ανταγωνισμό των Ελλάδα και Τουρκίας εστιάζεται σε στρατιωτικό επίπεδο. Συγκεκριμένα η διάταξη των ελληνικών νησιών και η πυκνότητα συγκέντρωσης σε ορισμένα σημεία σχηματίζουν αλληπάλλληλα στενά ελέγχοντας κατά αυτόν τον τρόπο ελέγχουν τον διάπλου των πολεμικών σκαφών στην περιοχή (Βερέμης, 1991,σ.201)

Τα νησιά αυτά εφοδιασμένα με στρατιωτικό εξοπλισμό καθιστούν το Αιγαίο μιας σημαντικής αξίας αμυντικό χώρο. Η στρατικοποίηση των νησιών αποτελεί για την Ελλάδα σημαντική ομπρέλα αμυντικής τακτικής προς κάθε κατεύθυνση (Βερέμης, 1991,σ.201)

Συμπερασματικά η Τουρκία υποστηρίζει ότι δικαιούται μερίδιο των πόρων του Αιγαίου και απείλησε με πόλεμο την Ελλάδα σε περίπτωση που επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα (βάσει της Σύμβασης του ΟΗΕ, την οποία υπέγραψε η Ελλάδα αλλά η Τουρκία αρνήθηκε) στα 12 ναυτικά μίλια (Mallinson, 2005, σ.340) Ωστόσο η Τουρκία θέτει, στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, σε ισχύ το δικό της όριο των ναυτικών μιλίων. Χαρακτηριστικά σε περίπτωση επέκτασης στο πιο πάνω όριο τα ποσοστά μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας αντίστοιχα θα αυξάνονταν από 35% και 7,6% σε 64% και 8,8%, διαβρώνοντας έτσι της τούρκικες διεκδικήσεις για την υφαλοκρηπίδα (Mallinson, 2005,σ.340)

4.7 Προς το πραξικόπημα

Τον Ιανουάριο του 1974 ο Ανδροτσόπουλος διαβεβαίωνε τον κύπριο πρέσβη ότι δεν υπήρχε οποιαδήποτε άλλη γραμμή πέρα της γραμμής που ακολουθούσε ο

Μακάριος. Στην πραγματικότητα όμως ο Ιωαννίδης παρασκηνιακά βυσοδομούσε (Αποστολοπούλου, 2012,σ.28)

Ο θάνατος του Γρίβα στο τέλος του ίδιου μήνα αποτέλεσε το τελευταίο εμπόδιο, για την Χούντα, προς την εκτροπή και ισχυροποίησε ακόμη περισσότερο την Αθήνα, ιδιαίτερα τον Ιωαννίδη, κάτω από την ομπρέλα του οποίου πέρασε η διοίκηση της Ε.Ο.Κ.Α. Β' (ΧατζηΒασιλείου 1970,σελ.193)

Αρχικά την διοίκηση της Ε.Ο.Κ.Α. Β' ανέλαβε ο μετριοπαθής σχετικά Γεώργιος Καρούσος. Με την αναχώρηση του Καρούσου στην Κύπρο, η διοίκηση ανατέθηκε από κοινού στους τομεάρχες Λεμεσού και Αμμοχώστου Λευτέρη Παπαδόπουλο και Κίκη Κων/νου αντίστοιχα (Κρανιδιώτης, 1985,σελ.333).

Η Ε.Ο.Κ.Α. Β' έπαιρνε οδηγίες από το Γραφείο Κύπρου που λειτουργούσε στην Αθήνα υπό το ΓΕΕΘΑ το οποίο διεύθυνε προσωπικά ο Ιωαννίδης και ο στρατηγός Μπονάνος, αρχηγός του ΓΕΕΘΑ (Χριστοδούλου 1995, Τ2,σελ.305).

Στις 25/04/1974 η Ε.Ο.Κ.Α. Β' κηρύχτηκε εκτός νόμου και η δίωξη της εντάθηκε με αποτέλεσμα στις 11 Ιουλίου σε μία επιχείρηση του Εφεδρικού Σώματος συνελήφθηκε ο Λευτέρης Παπαδόπουλος με άλλα διοικητικά στελέχη ενώ στις 12 Ιουλίου και ο στρατιωτικός διοικητής της Χρίστος Χριστοδουλίδης (Χριστοδούλου, 1995, Τ2, σ.305).

Το κύριο όπλο του Ιωαννίδη στην Κύπρο ήταν η Εθνική Φρουρά, τη διοίκηση της οποίας είχαν έμμεσα αξιωματικοί που ήταν υπόλογοι σε αυτόν. Ο Ιωαννίδης ετοίμασε κατάλογο δοκίμων αξιωματικών, πιστοί σε αυτόν, τον οποίο ο Μακάριος απέρριψε (Malley& Craig, 2002,σ.286).

Θέλοντας να περιορίσει τη δύναμη της Ε.Φ, ο Μακάριος την 1^η Ιουλίου μείωσε την στρατιωτική θητεία και προχώρησε σε δημόσια καταγγελία των Αθηναϊκών συνωμοσιών εναντίον του, κατηγορώντας την Χούντα ότι συνωμοτούσε για την ανατροπή του. Σε επιστολή του ο Μακάριος προς την Αθήνα ζήτησε την

απομάκρυνση όλων των Ελλήνων αξιωματικών από την Ε.Φ (Malley& Craig, 2002, σ.283-285).

Την ίδια μέρα της αποστολής της επιστολής δηλαδή στις 2 Ιουλίου, στο γραφείο του Μπονάνου, οι προετοιμασίες για το πραξικόπημα πήραν την τελική τους μορφή. Σε αυτή την συνάντηση παρευρέθηκαν ο Μπονάνος, ο Ιωαννίδης, ο Αντιστράτηγος Γεωργίτσος και ο Υποστράτηγος Παπαδάκης (Παντελής, 1986, σ.419).

Έτσι την 15^η Ιουλίου μονάδες της ΕΛΔΥΚ και της Ε.Φ., υπό των Ελλήνων Αξιωματικών της, ανέτρεψαν τον Μακάριο, ο οποίος διέφυγε στην Αγγλία (Παντελής 1986,σελ.420).

4.8 Εισβολή- Διαίρεση του νησιού

Στο μεταξύ στην Τουρκία, άρχισαν να γίνονται οι στρατιωτικές προετοιμασίες και υπήρξε απαγόρευση δημοσίευσης ειδήσεων όσον αφορούσε κινήσεις στρατευμάτων και την 16^η Ιουλίου ο Ετζεβίτ στο γενικό Επιτελείο υπέγραψε τη σχετική διαταγή της επιχείρησης για την Τουρκική απόβαση. Καθώς οι στρατιωτικές προετοιμασίες της Τουρκίας είχαν τελειώσει, ο Ετζεβίτ μετάβηκε στο Λονδίνο ζητώντας από τον Βρετανό Πρωθυπουργό την από κοινού ανάληψη δράσης βάση της συνθήκης εγγυήσεως. Σκοπός της Αγγλοτουρκικής δράσης ήταν η αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης. Καθώς η Βρετανία δήλωνε ότι δεν είχαν εξαντληθεί τα περιθώρια αποκατάστασης των παλαιών καθεστώτων πρότεινε την σύγκλιση τριμερούς διάσκεψης με την Ελλάδα πράγμα που η Τουρκία αρνήθηκε (Χριστοδούλου 1995, Τ2,σελ.340).

Η πρώτη φάση της Τούρκικης εισβολής ξεκίνησε το πρωινό της 20^{ης} Ιουλίου όταν τα τούρκικα πλοία αποβιβάστηκαν στην περιοχή πέντε μίλι υπό την κάλυψη σμήνος αεροπλάνων, αποβιβάζοντας τις Τούρκικες δυνάμεις χωρίς σοβαρή αντίσταση (Κρανιδιώτης 1985, Τ2, σελ.399). Σκληρές μάχες διεξήχθησαν το βράδυ της 21^{ης} Ιουλίου στην περιοχή του τούρκικου προγεφυρώματος χωρίς

όμως οι Τούρκοι να παρεμποδιστούν να συνδέσουν το προγεφύρωμα με το μεγάλο τούρκικο θύλακα Λευκωσίας-Αγύρτας (Καζαμίας,2010,σ.18-19).

Η Κερύνεια καταλήφθηκε πλήρως στις 23 Ιουλίου ενώ στην επαρχία της Κερύνειας δεν είχαν συνέχεια παράτολμες και κάπως επιτυχείς επιχειρήσεις των καταδρομέων της Ε.Φ κυρίως στην οροσειρά Πενταδακτύλου. Μεγάλο ρόλο διαδραμάτισε η Τούρκικη Πολεμική Αεροπορία ενώ δεν έφτασαν ποτέ από την Ελλάδα οι ενισχύσεις που προέβλεπαν τα πολεμικά σχέδια, με εξαίρεση μιας μοίρας καταδρομέων που υπέστηκε σοβαρές απώλειες από φίλια πυρά (Καζαμίας,2010, σ.18-19).

Μετά από ισχυρή Αμερικάνικη παρέμβαση στην Ελλάδα και Τουρκία επιτεύχθηκε εκεχειρία. Η παρέμβαση έγινε για αποτροπή μιας ελληνοτουρκικής σύρραξης που θα είχε καταστρεπτικές συνέπειες για το ΝΑΤΟ. Παρά την εκεχειρία η Τουρκία συνέχισε να ενισχύει τις δυνάμεις της ενώ υπήρχαν συνεχείς παραβιάσεις και προελάσεις παρά το γεγονός ότι βρίσκονταν σε εξέλιξη συνομιλίες για χάραξη της γραμμής αντιπαράθεσης (Καζαμίας, 2010,σ.18-19).

Την 23 Ιουλίου οι Γκιζίκης, Ανδρουτσόπουλος, Ιωαννίδης, Μπονάνος και Λατσούδης αποφάσισαν να μην κηρυχτεί πόλεμος στην Τουρκία. Στην συνέχεια συμφώνησαν ότι ήταν προς το συμφέρον της Ελλάδας η πολιτειακή αλλαγή. Έτσι αποφασίστηκε να κληθεί ο Καραμανλής από το Παρίσι και να αναλάβει την πρωθυπουργία. Στις 24 Ιουλίου έφτασε στην Ελλάδα και τέθηκε επικεφαλής μιας κυβέρνησης εθνικής ενότητας (Λάμπρου, 2004, σ.576). Η χούντα γνώριζε ότι δεν μπορούσε να προχωρήσει σε μετωπικό πόλεμο παρά τους θεατρισμούς και τις δηλώσεις του Ιωαννίδη που απειλούσε για πόλεμο (Ευρυβιάδης, 2010,σ.110).

Μετά την εκεχειρία η Ελληνική και Βρετανική πλευρά έριξαν το βάρος στις διαπραγματεύσεις ενώ η Αμερική βλέποντας ότι δεν υπήρχε ενδεχόμενο μιας Σοβιετικής παρέμβασης αποστασιοποιήθηκε. Μεταξύ των 25-30 Ιουλίου στην Γενεύη έλαβαν χώρα διαπραγματεύσεις στην οποία συμμετείχαν οι υπουργοί εξωτερικών των Ελλάδα, Τουρκίας και Βρετανίας και την 30 Ιουλίου εκδόθηκε

διακήρυξη της Γενεύης με κύριο σκοπό να σταματήσουν οι εχθροπραξίες. Οι συνομιλίες συνεχίστηκαν την 8 Αυγούστου με την συμμετοχή και των Κληρίδη και Ντενκτάς (Καζαμίας, 2010,σ.18-19)

Στόχος της Τουρκίας στην διάσκεψη δεν ήταν η εξεύρεση μιας πολιτικής λύσης αλλά να ικανοποιηθεί η απαίτηση της για να της δοθεί το ένα τρίτο της Κύπρου, ποσοστό το οποίο ζητούσε και στο παρελθόν όπως στις συζητήσεις Πλάζα. Τα χαράματα της 14^{ης} Αυγούστου οι συνομιλίες κατάρρευσαν και αμέσως οι Τούρκικες δυνάμεις επιτέθηκαν (Καζαμίας, 2010,σ.18-19). Παρά τις πράξεις αυτοθυσίας των μελών της Ε.Φ και ΕΛΔΥΚ οι Τούρκοι ολοκλήρωσαν την κατάληψη του 36,2% του εδάφους της Κύπρου αφήνοντας πίσω περίπου 3000 νεκρούς, περισσότερους από 1400 αγνοούμενους ενώ περίπου 200,000 εκδιώχθηκαν από τις εστίες τους. Ο διαχωρισμός ολοκληρώθηκε με την συγκέντρωση όλου του τούρκικου πληθυσμού στο βόρειο μέρος του νησιού (Καζαμίας,2010, σ.18-19)

Επίλογος

Η ανάμιξη της Ελλάδας και της Τουρκίας στο νησί επηρέασε τα περισσότερα ζητήματα μεταξύ των δυο χωρών. Υπό την μορφή δράσης και αντίδρασης οι δυο χώρες προέβαιναν σε πράξεις αντιπαλότητας και συναγωνισμού. Το αυξανόμενο εθνικό συναίσθημα των δυο λαών οδηγούσε σε λαϊκές διαδηλώσεις με απαίτηση την σκλήρυνση της στάσης των δυο κυβερνήσεων.

Η εθνοποίηση, εκ μέρους των δυο χωρών, του Κυπριακού και η ανάμιξη τόσο εσωτερικών όσο και εξωτερικών παραγόντων οδήγησε σε διεύρυνση της διαμάχης με καταστροφικές συνέπειες στις διμερείς σχέσεις των δυο χωρών. Η ανάγκη ικανοποίησης του εθνικού φανατισμού οδήγησε σε πλήρη έλλειψη επικοινωνίας. Η εθνική πόλωση όξυνε τον συναγωνισμό στην Κύπρο απομακρύνοντας ταυτόχρονα περισσότερο τις δυο πλευρές. (Ιωσήφ, 2000,σ.116).

Αυτή η πόλωση ενίσχυσε τις στρατιωτικές, πολιτικές και διπλωματικές ενέργειες των δυο κοινοτήτων της Κύπρου οι οποίες στηρίζονταν σε εθνοτικούς δεσμούς με τις μητέρες πατρίδες. Ο συμβιβασμός των δυο πλευρών μέσω διαπραγματεύσεων κατέστηκε αδύνατος μέσα σε αυτό το πνεύμα αντιπαράθεσης, παρόλο που κάποιοι τρίτοι εξωγενείς παράγοντες κατέβαλαν κάποιες ανεπιτυχείς προσπάθειες μεσολάβησης.

Η ανάμιξη της Ελλάδας στο Κυπριακό έγινε αποκλειστικά με εθνοτικά κριτήρια. Δεν υπάρχουν άλλες πηγές ελληνικής ανησυχίας ή οποιουδήποτε ενδιαφέροντος της Ελλάδας για την Κύπρο, που βρίσκεται 800 χιλιόμετρα περίπου από την ηπειρωτική Ελλάδα. Αυτή η απόσταση άλλωστε επέδρασε και από στρατιωτικής άποψης στις κρίσεις της περιόδου.

Η ανάμιξη της Τουρκίας στην Κύπρο, πέραν των εθνοτικών παραγόντων, διαφάνηκε ότι σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της πολιτικής της αποτελούσαν και στρατηγικά θέματα. Η γεωγραφική θέση της Κύπρου έχει επισημανθεί από δεκάδες μελετητές, πράγμα που διαφαίνεται και από τη ίδια την Ιστορία της Κύπρου που αποτελούσε μήλο της έριδος για διάφορες δυνάμεις. Χαρακτηριστικά ο νυν υπουργός εξωτερικών της Τουρκίας, Νταβούτογλου (2010,σ.274-281) αφού τονίζει την σημασία της θέσης της Κύπρου στον παγκόσμιο χάρτη σε σχέση με την μέση ανατολή, διώρυγά του Σουέζ κτλ, επεξηγεί την γεωστρατηγική σημασία της Κύπρου για την Τουρκία χαρακτηρίζοντας τον ως ζωτικής σημασίας, γράφοντας χαρακτηριστικά : «Ακόμη και εάν δεν υπήρχε ούτε ένας μουσουλμάνος Τούρκος εκεί, η Τουρκία όφειλε να διατηρεί ένα Κυπριακό ζήτημα. Καμία χώρα δεν μπορεί να είναι αδιάφορη σε ένα τέτοιο νησί..... Όπως και τα Δωδεκάνησα, όπου δεν υπάρχουν πλέον ένα επαρκές τούρκικος πληθυσμός, εξακολουθούν να διατηρούν την σημασία τους για την Τουρκία.....».

Η Τουρκία με την εισβολή της στην Κύπρο και με την εδραίωση της στρατιωτικής της παρουσίας πραγματοποίησε τους κύριους στόχους της πολιτικής της όπως αναπτυχτήκαν μετά το 1955. (Τσαρδανίδης,1995, σ.234)

Πρώτον, η αποτροπή της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα. Η Άγκυρα δεν την ανησυχούσε τόσο το γεγονός ότι με την ενδεχόμενη ένωση Ελλάδας – Κύπρου, οι Τουρκοκύπριοι θα βρίσκονταν κάτω από Ελληνική κυριαρχία, όσο ότι η Ελληνική επικράτεια θα επεκτεινόταν στην στρατηγική περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Η Αθήνα μέσω της Κύπρου, θα έλεγχε τις θαλάσσιες προσβάσεις από και προς τα Λιμάνια της Μερσίνης, Αλεξανδρέττας, και Γιουμαρτιλίκ όπου καταλήγουν πετρελαιοαγωγοί και θα υπήρχε ο κίνδυνος η Ελλάδα να εδραιωθεί ως σημαντικός παράγοντας στην ευρύτερη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Με την αποτροπή της ένωσης αρχικά με τις συνθήκες Ζυρίχης- Λονδίνου και στην συνέχεια με την εισβολή απέκλεισε την επέκταση της επιρροής της Ελλάδας στην περιοχή ενώ παράλληλα η ελληνική εξωτερική πολιτική δέχτηκε σοβαρό πλήγμα. (Τσαρδανίδης,1995,σ.234)

Δεύτερον, προτεραιότητα της Τουρκίας δεν ήταν με την εισβολή η κατάληψη ολόκληρης της νήσου, παρόλο που στρατιωτικά είχε την δυνατότητα να πράξει τούτο, αλλά η απόκτηση ενός ενιαίου γεωγραφικού χώρου από τον οποίο γρήγορα θα απομακρύνονταν οι Ελληνοκύπριοι και θα συγκεντρώνονταν οι Τουρκοκύπριοι. Η επιλογή της γεωγραφικής περιοχής είχε τρεις προϋποθέσεις. Πρώτον να διαθέτει πλούσια οικονομικούς πόρους όπως βιομηχανική και τουριστική υποδομή καθώς και παραγωγή γεωργικών προϊόντων. Δεύτερον να διαθέτει γεωγραφικά πλεονεκτήματα όπως λιμάνια και τρίτον, να έχει τέτοια έκταση μέρος της οποίας θα μπορούσε να επιστραφεί στους ελληνοκύπριους ως μέρος μιας συνολικής λύσης του προβλήματος. (Τσαρδανίδης, 1995,σ.234)

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Αβέρωφ- Τσοιτσας, Ε. (1982). *Ιστορία χαμένων ευκαιριών: Κυπριακό 1950-1963*. Β΄ τόμος. Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας.

Αλεξανδρή Α., Βερέμης Θ., Καζάκος Π., Κουφουδάκης Β., Ροζακης Χρ., Τσιτσόπουλος Γ.(1991). *Ελληνοτουρκικές σχέσεις: 1923-1987*. Αθήνα: Γνώση.

Αποστολοπούλου, Μ.(επιμ.).(2012). *Ο Φάκελος της Κύπρου: Πορίσματα και ντοκουμέντα*. Λευκωσία: Εκδόσεις Οδύσσεια.

Αφεντούλη, Δ. (2012). *Η θέση του βρετανικού τύπου στις ελληνοτουρκικές σχέσεις: 1955-1965*. Αθήνα: Gutenberg.

Βερέμης, Α.(1991). Οι ελληνοτουρκικές αμυντικές σχέσεις. Στο: *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις: 1923-1987*. Αθήνα: Γνώση

Γαβριήλ, Μ.(2007). *Η εθνική αυτοματαίωση του ελληνισμού στην Κύπρο*. 2 Τόμοι. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Άρμος.

Γαρουφαλίας, Π, Ευαγγ.(1982). *Ελλάς και Κύπρος: τραγικά σφάλματα, ευκαιρίες που χάθηκαν*. Αθήνα.

Γιαλουρίδης, Χ.(2001). *Η Ελληνο-Τουρκική σύγκρουση: Από την Κύπρο μέχρι τα Ίμια, 1995-2000: Η οπτική του τύπου*. Αθήνα: Σιδέρης

Δέκλερης, Μ. (2003). *Κυπριακό: Η τελευταία ευκαιρία 1972-1974*. Αθήνα: Σιδέρης.

Ευρυβιάδης, Μ.(2010). Οι πολιτικές συνέπιες του πραξικοπήματος και της τούρκικης εισβολής. Στο: Πέτρος Παπαπολυβίου (επιμ.), *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960-2010)*, Λευκωσία: Ο Φιλελεύθερος, 2010, τόμος 1, σ. 176-183.

Ηρακλείδης, Α.(2002). *Κυπριακό- Σύγκρουση και επίλυση*. Αθήνα:Σιδέρης

Ιωσήφ, Ι.(2000). *Κυπριακό Πρόβλημα και Διεθνής Πολιτική: Από την Ανεξαρτησία στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα: Παπαζήση.

Καζαμιάς, Γ. (2010). *Κυπριακή Δημοκρατία 1960-1974: από την ανεπιθύμητη ανεξαρτησία' στην τουρκική εισβολή*. Εναλλακτικό Διδακτικό Υλικό, Λευκωσία: Ανοιχτό Πανεπιστήμιο Κύπρου, 2010, κεφ. 21.

Καρεκλάς, Γ. (2010). *Ανατομία της κρίσης: Συνέντευξη με την Ιστορία*. Α΄Τόμος. Λευκωσία.

- Κληρίδης, Γ. (1988-1990). *Η κατάθεση μου*. Τόμοι 3. Λευκωσία: Αλήθεια.
- Κουρής, Ν. (1997). *Ελλάδα- Τουρκία ο πεντηκονταετής πόλεμος*. Αθήνα: Λιβάνη.
- Κουτσογιάννης, Ι. (2007). *Νόμιμος Άμυνα*. Αθήνα: Σιδέρης.
- Κρανιδιώτης, Ν. (1981). *Δύσκολα χρόνια*. Αθήνα: Εστία
- Κρανιδιώτης, Ν. (1983). *Οι διεθνείς διαστάσεις του Κυπριακού*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Κρανιδιώτης, Ν.(1985). *Ανοχύρωτη πολιτεία: Κύπρος 1960-1974*. 2 Τόμοι. Αθήνα: Εστία.
- Κρανιδιώτης, Ν. (2000). "Σχέσεις Αθηνών – Λευκωσίας (1960-1974). Στο *Κύπρος, Ιστορία, προβλήματα και αγώνες του λαού της*. (Τενεκίδης, Γ και Κρανιδιώτης, Γ. επιμέλ.) Αθήνα: Βιβλιοπωλείων της Εστίας.
- Λάμπρου, Γ. (2004). *Ιστορία του Κυπριακού. Τα χρόνια μετά την ανεξαρτησία 1960-2004*. Λευκωσία: ΘΕΚΟΝΑ.
- Νταβούτογλου, Α. (2010). Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας. (Ραπτόπουλος, Ν, μεταφ.). Αθήνα: Ποιότητα.
- Ξανθόπουλος- Παλαμας, Χρ.(1978). *Διπλωματικό Τρίπτυχο*. Αθήνα: Εκδόσεις των ΦΙΛΩΝ.
- Παντελής, Σ.(1986). *Ιστορία της Κύπρου*. Αθήνα Στρατηγικές Εκδόσεις.
- Παπαγεωργίου, Σ. (1980). *Από την Ζυρίχην εις τον Αττίλαν*. Τ.1,2,3. Αθήνα: Εκδόσεις Λαδιά.
- Παπαδημήτρης, Π.(2010). «Εκλογές, υπουργοί και βουλευτές στη δεκαετία του 1960», στο: Πέτρος Παπαπολυβίου (επιμ.), *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960-2010)*, Λευκωσία: Ο Φιλελεύθερος, 2010, τόμος 1, σ. 58-69.
- Ρίζας, Σ.(2000). *Ένωση, διχοτόμηση, ανεξαρτησία: Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία στην αναζήτηση λύσης για το Κυπριακό*. Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Ροζάκης, Χ. (1991). Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου. Στο *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις: 1923-1987*. Αθήνα: Γνώση.
- Σβολόπουλος, Κ. (γεν.επιμ.). (1992-1997). *Κωνσταντίνος Καραμανλής: Αρχείο, γεγονότα και κείμενα*. Τόμοι 12. Αθήνα
- Τζερμιάς, Π. (1998). *Η Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας*. Δύο τόμοι. Αθήνα: Libro.
- Τζερμιάς, Π.(2000). "Από τις συμφωνίες της Ζυρίχης και του Λονδίνου ως και την τουρκική εισβολή (1959-1974)", στο: *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΣΤ΄, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Τσαρδανίδης, Χ. (1995). Η Τουρκία και το Κυπριακό πρόβλημα. Στο (Βερέμης, Θ. επιμ.). *Η Τουρκία σήμερα: Πολιτεία, κοινωνία, οικονομικά, εξωτερική πολιτική, θρησκεία*. Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής. Αθήνα: Παπαζήση.

Τσιτσοπουλος Γ.(1991). *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις: 1923-1987*. Αθήνα: Γνώση.

Φάντης, Α. (1999). *Κυπριακό 1960-1974: Αναζητώντας την αλήθεια*. Μέρος Α' (1960-1964). Λευκωσία.

Χατζηβασιλείου, Ε.(2009). Στα σύνορα των κόσμων: Η Ελλάδα και ο ψυχρός πόλεμος, 1952-1967. Αθήνα: Πατάκη.

Χατζηβασιλείου, Ε.(2010). Το Κυπριακό και οι ελληνικές κυβερνήσεις, 1960-1969, στο: Πέτρος Παπαπολυβίου (επιμ.), *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960-2010)*, Λευκωσία: Ο Φιλελεύθερος, 2010, τόμος 1, σ. 176-183.

Χριστοδούλου, Μ. (1995). *Η πορεία των Ελληνοτουρκικών σχέσεων και η Κύπρος*. Τόμοι 2. Λευκωσία: Πρόοδος.

Χριστοδούλου, Μ. (1987). *Η πορεία μιας εποχής: Η Ελλάδα, η Κυπριακή ηγεσία και το Κυπριακό πρόβλημα*. Αθήνα: Ιωάννου Φλώρου.

Χριστοδουλίδης, Ν.(2010). «Διπλωματική ιστορία του Κυπριακού, 1964-1969», στο: Πέτρος Παπαπολυβίου (επιμ.), *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας (1960-2010)*, Λευκωσία: Ο Φιλελεύθερος, 2010, τόμος 1, σ. 146-155.

Χριστοδουλίδης, Ν. (2010Α). *Τα σχέδια λύσης του Κυπριακού (1948-1978)*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Ξένη βιβλιογραφία

Hill, G.(1940-1952). *A History of Cyprus*, 4 vols. Cambridge: Cambridge University Press.

Ker-Lindsay, J. (2007). *Crisis and Conciliation: A year of rapprochement between Greece and Cyprus*. New York: I.B Tauris.

Malley, B & Craig, I. (2002). Η συνωμοσία της Κύπρου: ΗΠΑ κατασκοπία και τούρκικη εισβολή. (μεταφ. Σκιάννη, Γ). Αθήνα: Σιδέρης.

Mallinson, W.(2005). *Κύπρος μια Ιστορική Προοπτική: Ανάμεσα στο NATO και την Ευρώπη: πόλεμος ή ειρήνη*. (Κολαίτη, Ρ μεταφ.) Αθήνα: Παπαζήση.

Markides, D.(2009). *Κύπρος, 1957-1963*. Αθήνα Μεσόγειος.